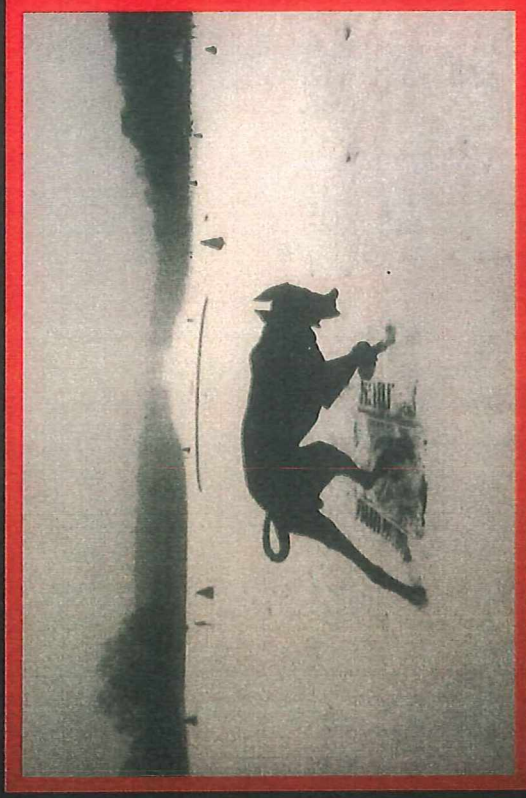

En beretning om en gruppe unge militssoldater.
Midt i Europa, i begyndelsen af 1990'erne.
Et mareridt, der starter igen ...

"Vi levede ikke længere med nogen frygt for
straf eller repressalier, der var ikke mere noget
der kunne true os. Ikke fordi vi var blevet
modige, det var ikke derfor vi havde overskredet
en grænse i os selv. Mere fordi vi var blevet
ligeglade. Fuldstændig ligeglade med vores liv
og overlevelse ... Levende døde, der bare ved
inertiens lov fortsatte i livet, uden normer,
uden etik, uden tabuer."

JENS-MARTIN ERIKSEN

vinter ved daggy

Vinter ved daggy

Copyright © Jens-Martin Eriksen og Munksgaard-Rosinante,
København 1997

Omslag: Søren A. Olsen

Sats og grafisk tilrettelæggelse: John Ovesen

Bogen er sat med Palatino og trykt hos Reproset

ISBN 87-16-16090-8

1. udgave, 1. oplag

Printed in Denmark 1997

JEG REJSTE I efteråret 1996 til Barcelona for at slå mig ned hos min værtinde på en pension, jeg kender, og der søge at finde ro til at skrive en roman. Men som så ofte, når man har dette fromme forsæt, bliver man paradoksalt nok særligt disponeret for alle mulige distractioner. En af de andre loggerende på pensionen som jeg her vil vælge at kalde Z., og som var en hel del yngre end jeg selv, forstod på det hele at jeg ganske udmærket kendte byen, at jeg havde boet der adskillige gange, og snart begyndte han så at sige at invitere sig ind på mit værelse. Det blev begyndelsen til den beretning, som man kan læse i det følgende, og til det i hvert fald foreløbige forlis af min planlagte roman. For som han begyndte at fortælle sin historie gik det mere og mere op for mig hvor nødvendig og påtrængende den var i forhold til min egen. Jeg har derfor valgt at skrive den ned. Det blev et arbejde, som jeg måtte finde ro til, når han imellem lod mig få lidt fred, og som strakte sig over den månedens tid hvor vi boede sammen på pensionen. Vi opholdt os meget der, han sad på min seng og røg og drak mens han fortalte. Af og til viste jeg ham rundt i byen, som jeg har boet i en tid for en halv snes år siden. Vi gik ture op til forlystelsesparken på Mont Juïc, ud til Parc Güell langt ude forbi Hospital Militar. Om aftenene spadserede vi tit

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er forbudt uden forlagets skriftlige tilladelse ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte citater til brug i anmeldelser.

ud på Las Rompeolas, hvor de elskende gemmer sig i bilerne på havnevejen ud til cafeteriaet ved fyret. Men ligegyldigt hvor vi end befandt os, så fortabte han sig mælløst i sin fortælling fra krigen. Og meget ofte, så var det som om han forsøgte at besværges, at der var noget alment over hans skæbne. At han til trods for sin livshistorie, der var fyldt med rædsel og barbari, var som en hvilken som helst anden. Ja, det var nærmest som om han opfordrede mig til at bekræfte ham i det. Jeg lyttede og tav, som man skal.

Hans historie har jeg nedskrevet efter erindringen, i en mærkelig tilstand af søvnløshed, når han indimellem lod mig få lidt fred. Dagen efter at han havde afsluttet den om natten på en bar hvor vi sad, inde i Barrio Chino, gik jeg ind på hans værelse henad middag, blot for at finde det tomt. Der var kun hans spor. De utømte askebægre, flaskerne under sengen. Min værtinde fortalte mig, at han var taget af sted straks om morgenen, hun havde ingen anelse om hvorhen. Jeg kan gisne om at han har krydset Gibraltarstrædet, for som han fablede tåget om, så ville han søge sydpå for at ende et sted, hvor hans historie endelig kunne fortabe sig i andres. Det eneste jeg har søgt, er at gøre hvad jeg kunne for at bevare hans beretning.

*Jens-Martin Eriksen
Barcelona-København,
efterår og vinter 1996*

[ALABAMA]

JEG VIL HER fortælle noget om, hvad der skete i den måneds tid, hvor jeg opholdt mig i Alabama. Det er ikke fordi jeg har lyst til at bevare denne erindring, fordi den skal være noget uforglemmeligt for mig, som jeg vil kunne gøre mig til af, og sige, at det har jeg været med til, noget der skal glørficere mig. Tværtimod, så er det noget jeg i den tid, der nu er gået siden, har holdt helt for mig selv, som en hemmelighed, som jeg heller ikke har i sinde at berette noget om til andre jeg kender. Hvad der skete for mig og mine kammerater der, det vil kun komme frem her, håber jeg.

Det vil forblive en hemmelighed, men blive husket af os hver især, vi vil aldrig møde hinanden igen, vi vil aldrig tale om det, heller ikke om vi ved et tilfælde skulle støde på hinanden, bare strejfe skuldre en helt tilfældig dag. Næppe nogen vil give sig til kende for hinanden, og afsløre med åbent ansigt, at vi var med, at vi husker hinanden fra den måned. Og hvad der videre foregik de andre steder i nærheden, på steder, som vi dengang kaldte ved navne som Zanzibar, Zambesi, Madagaskar, Cambodja, Columbus, Arizona, Alaska, Perm og Minnesota.

På en måde forråder jeg måske noget mellem os ved at

jeg nu her et stykke tid efter, at jeg er kommet væk igen, så sidder og begynder på denne beretning, for det lå allerede dengang som noget uudtalt imellem os, at det vi var med til derude, det skulle forblive en hemmelighed i vores liv bagefter. Vi skulle aldrig fortælle det videre, ikke engang til vores kærester eller hustruer eller børn om vi havde nogen. Som noget, der bandt os sammen, jeg ved ikke, som en stor hemmelighed, der hvis den blev afsløret af bare én af os, ville blive opfattet som et forræderi mod alle de andre, som var med. Vi sagde det aldrig direkte, men det var, hvad skal jeg sige, noget der lå som en tavs og hellig overenskomst mellem os. Nærmest som om afsløringen i sig selv ville virke som en forbrydelse, som en overskridelse af det helligste, der kan eksistere mellem mennesker. At vi med den på en måde ville destruere alle de andre kammeraters liv, deres forening med dem de holdt af, med deres hustruer og børn. Hvis blot én af os forbrød sig og begyndte at fortælle, som det der berømte svage led i en kæde mellem mennesker med deres usigelige hemmelighed, ville det sprænge alle de andres liv i stumper og stykker. Men denne hellige lov, som jeg vil vove at kalde den, den blev som jeg siger aldrig fremsagt som en regel vi for eftertiden måtte og skulle leve efter, kun undertegnet som en tavs overenskomst, hvis overtrædelse ville være lige så forbryderisk som det værste forræderi.

Hvilket forræderi kunne vi forestille os ville være værre end dette? Jeg ved det ikke. Et forræderi mod et land, et forræderi mod en sag, mod en idé? Jeg ved det ikke. Sådan noget siger mig ikke noget videre, ikke efter denne tid. Der er så meget, som skifter betydning for én, noget som man halvt ubevidst tog for noget selvfølgeligt, som var en slags tabu for én, men som nu forsvinder for mig som det mest

lige gyldige. Noget underligt døst, der er forvitret nu, fordi det er den anden gang vel, hvor jeg som nu bliver fristet til at overskride et virkeligt tabu, og komme med denne beretning, og så for alvor ser, hvad der kan betyde noget.

Jeg vil derfor blive ved med at bruge disse navne for stederne, som vi fik af kommandanten dengang. Det må for andre, for nogen, der hvis de mødte denne beretning, virke som en imaginær geografi, et eller andet utopisk sted, et intetsteds på virkelighedens kort. Men det er udelukkende et dække for hvor vi var denne måned, og for hvad vi foretog os. Alabama er ikke blot den landsbyskole, hvor vores forlægning var, vores sovesal, opholdsrum og spiserum. Vi tænker hver især på stedet ved at huske hvad vi foretog os der, som nu i Alabama. Bare et lille, bitte brud på noget dagligdags, en lidt anderledes rutine, der hurtigt sank ind i os som noget selvfølgeligt. Et sted, hvor vi hvilede, sov, drak, røg, sang, spiste, fortalte vittser, ja, snakkede om alt for at udholde det hele dér. For at forsikre os om, vel, at vi stadigvæk levede i virkeligheden, var mennesker, at vi ikke var blevet revet bort i en slags mareridt. At vi kort sagt stadigvæk var i live. På en måde var det et hjem for os.

Det slog os alle, tror jeg, uden at vi dog direkte sagde det til hinanden, at det var hvad ordet "hjem" kom til at betyde for os. Et sted hvor man sikrede sig, at man var i live, at nogen bekræftede, at man ikke i sig selv var fortabt i et andet og uforståeligt univers, men at man tværtimod var sammen med de andre, at man stadigvæk eksisterede, at man endnu hørte til menneskene. At hvad man gjorde, kunne man gøre, og så stadigvæk leve videre. Blive ved med at leve videre, også når det hele var overstået. At der stadigvæk var længsler i os, at vi stadigvæk havde en erin-

dring om et liv borte fra Alabama hvor vi hver især kom fra, og som vi en dag ville vende tilbage til. Det kan virke så banalt, synes jeg, når jeg tænker på hvad denne længsel blev holdt oppe med, i de øjeblikke der, med at man ligger på en seng, med at man ryger cigaretter, med at man ryger en joint, med at nogen har en flaske, som går rundt, med at man drikker kaffe og snakker og udveksler billeder som folk, der lige har fået et barn, en kæreste, lige er blevet gift. Og tager det som om det der helt små, det skulle være foregået den første gang i verdenshistorien. Men man vænner sig hurtigt til det. De øjeblikke af denne gode banalitet står for mig nu som det mest værdifulde. Når man er allermost rædselsslagen for at være død, for for evigt at være forstødt fra menneskene og livet, fra ethvert menneskeligt samfund, så er det som om man møder de inderste længsler, de mest famlende ord fra en på sengen ved siden af, der ikke behøver besvære sig med at forstå én. Men som kan tale som én selv, fordi vi begge lever på randen af det vi aldrig nogensinde havde forestillet os, og som vi begge ved ingen nogensinde vil kunne dele med os. Men ved at ligge der og ikke forstille os, ved bare at snakke og drikke og ryge, og være klar over at ingen må vide noget om os fordi de aldrig vil kunne forstå os, kan man på en nådig måde slå tiden ihjel. Det var sådan, tror jeg, at vi kom til at høre sammen, som en gruppe, som et lille samfund der på Alabama, fordi vi begreb, at det at forstå nogen, det at kunne sætte sig ind i et liv, en andens liv, andres liv, vores, skulle være den mest falske og overfladiske og foragtelige illusion som man kan nære. Derfor er der ingen, der kan forestille sig hvordan vores liv var. Jeg lyver derfor ikke, når jeg siger, at det vi lærte igennem denne tavse overenskomst mellem os om intet at berette, fordi det ikke tjener til noget, og fordi ingen

vil kunne forstå os, og ved denne gode banalitet i stanken af sved og skidt og denne uendelige udveksling af billeder fra en verden, vi skulle vende tilbage til – det hele lærte os mere om betingelserne for vores liv, end vi nogensinde havde hørt før i de godt femogtyve år, der var gået forud.

Som om betingelserne man er underlagt, uafvendende eller ej, de kun kan blive indset, erkendt, i noget der ligner et lynglimt. Alt andet fortæber sig i sovesalen på Alabama som noget underligt søvnigt tidsspilde af lærdom, helt tilfældige ligegyldige beskæftigelser som man var drysset rundt og havde foretaget sig. Hvad jeg vil sige er, at forskellige mellem os blev ubetydelige, om vi var studenter, håndværkere, arbejdere, sjufte eller slet og ret nogen, der bare drev den af og ikke havde i sinde at ændre det. Hvad der kom til at betyde noget, var derimod det jeg ville kunne kalde "det menneskelige", hvis det ikke var fordi det vi foretog os mens vi var på Alabama netop satte dette ord i en mærkelig belysning. Så jeg ved ikke helt hvad jeg skal kalde det andet end "det gode banale". Det forhold, at vi på trods af de ordrer vi fik, og som vi udførte, også ville bevare troen på, at livet skulle fortsætte for os. At vi ville komme væk en dag, væk fra hinanden, at vi ville leve med denne hemmelighed om Alabama hver især, at vi kunne bevare en længsel i os efter noget, der skulle være vores helt eget liv, vores kærester, hustruer og børn, at livet i det hele taget kunne fortsætte. Disse små håb blev repeteret, akkompagneret af en uendelig kæde af cigaretter, af kaffe, af spiritus, af denne række af billeder mens vi lå der på sovesalen. Alt i alt mens vi forsikrede hinanden om, at vi var i live, at vi ikke var døde, at dette ikke skulle være det sidste i vores liv, at vi ville gå videre. At Alabama bare var et sted, hvor alt kunne fortælles i en slags sandhedstide.

Og vores ekspeditioner til Columbus, Zambezi, Arizona og til Alaska, Madagaskar og Perm var undtagelser, som vi en dag skulle blive i stand til at glemme.

Jeg vil derfor heller ikke forråde nogen af mine kammerater med denne beretning. Men give dem navne som Ludo, Gamma, Delta og så Möbius, som jeg mødte den sidste dag jeg var i Alabama, og som kom for at afløse mig. Lige såvel, som jeg heller ikke vil fortælle hvor vi var. Navnene for hvor vi virkelig var, og hvem vi virkelig er, er for mig ligeegyldige. Det er, hvad jeg tror på. Hvad navne og ord henviser til er jo et helt tilfældigt forhold, som er opstået af gud ved hvad, en særegen historie vel? Men jeg vil ikke fortælle den særegne historie, ikke en historie om steder og personers egensindighed, men om hvad tilfældet, dette det mest virkelige bød os en måneds tid i efteråret. Hvad jeg tror på, er at lige så tilfældigt, som forholdet er mellem et navn og et sted, et fysisk sted i geografien – lige så tilfældigt er forholdet mellem navnet og personen. Jeg selv har intet navn, for jeg nyder dette privilegium at fortælle historien. Gamma kunne hedde noget andet, som Ludo og Delta og så min særlige ven i en lang nat, Möbius, som jeg også kan savne af og til. Os alle sammen. Sådan som tilfældet nu ville det. Men vi er ikke særlige dyr af en slags, sådan ser vi ikke os selv, tror jeg, at jeg kan sige. Men blot nogen, der før disse begivenheder her levede i det vi måske nu kan se som dagenes vidunderlige, men også ubærlige lethed. Hvad jeg vil sige er, at jeg tror, der bag vores navne kan gemme sig hvem som helst! Det er for så vidt, tror jeg, som med de allermost grundlæggende begivenheder i livet – man planlægger dem ikke. Tværtimod, så sætter de sig ved tilfældighedens tilskikkelse igennem bag om ryggen på os, næsten hvad enten vi vil dem eller ej.

Vi vælger dem ikke, vi vælger ikke vores liv, heller ikke vores død. Og vores børn vil vi få, støde dem fra os eller holde sammen med dem, og vores kærester, helt uden at kunne manøvrere frit og uafhængigt. Men blot for at kunne tro på vores liv, så indbilder vi os friheden, og især når noget lykkes for os i livet. Prigivet, sådan ser vi os sjældent, og da aldrig når vi kan høste nogen gunst af det sammentræf, som tilfældighederne har bragt os i.

fald var vi overordentlig gode til at skjule det, hvad skal jeg sige, kapable til at foregive en slags normalitet, ligegyldighed. Som om det her blot skulle være et intermezzo, så ville vi hver især rejse videre og ikke kere os om nogen af de andre, vi tilfældigvis var bragt sammen med der.

Det var faktisk først langt hen på eftermiddagen, der begyndte at ske noget. Men uden noget stort postyr. Vi var heller ikke almindelige soldater, måske derfor, jeg ved det ikke. Kommandanten kom ind i sovesalen, bød os velkommen til stedet, han havde en adjutant med, som helt afslappet gik rundt og sikrede sig, at vi alle sammen var der, alle os som stod på hans liste. Ingen manglede tilsyneladende. Alt imens denne indskriving foregik, lå folk stadigvæk og døsede og snakkede og røg lidt, måske lidt mere oprømt end tidligere på dagen. Det hele foregik ganske stille og afslappet. Så da optællingen var færdig bad kommandanten os om at følge med ham. Men ikke noget med at marchere og alt det der militæriske, som ingen af os havde det mindste begreb om. Vi skulle kun gøre særtjeneste den ene måned, og havde bare fået en nødtørfvig våbeninstruktion over nogle aftener inden vi var ankommet. Det hele virkede ikke som noget stort. Blot en måneds tid, og så færdig. Vi slentrede efter ham, kommandanten og hans adjutant, som en flok dagdrivere, bort fra Alabama og ud af landsbyen Minnesota og ad en landevej mod det sted, som han havde udpeget på kortet som Zanzibar. Vi skulle gøre holdt der, og han ville fortælle os lidt om vores opgaver på egnen. Vi skulle ikke "instrueres" – bare have lidt at vide. Nærmest som om det blot var et eller andet forefaldende arbejde, der nu engang skulle passes. Jeg ved ikke. Man kunne forestille sig trafikregulering, kontrolpostering – og måske oven i købet et søvnigt ledvogterjob! Jeg ved ikke,

[MADAGASKAR]

NA. DEN FØRSTE dag lå vi bare og drev den af til langt hen på eftermiddagen. Vi begyndte med at slå sengene op i gymnastiksalen i den landsbyskole, som vi allerede ved afrejsen hjemmefra fik angivet som forlægnings Alabama. Derefter pakkede vi vores habengut ud, samlede i det hele taget alle de pakkenelliker, som vi havde med, og lagde dem hvor de skulle være. Så gik der nogen tid, hvor vi uden nysgerrighed over for stedet bare lå sløvt på sengene ved siden af hinanden. Nogen læste, andre døsede, kun få af os snakkede lidt. Den første formiddag der var anderledes, da var stedet så at sige endnu ikke blevet det Alabama, som vi i ugerne efter kom til at kende. Hvad jeg tænker på er, at denne formiddag da herskede der endnu en stemning af, at vi ikke kendte hinanden, man havde så at sige endnu sin erindring med hjemmefra. Selv lugtene var anderledes den formiddag, endnu ikke denne tætte hørn af sved, angst, nervøsitet, af kaffe og tobak. Det kunne være en hvilken som helst anden ventesal et andet sted i verden, et sted uden synlige kendetegn, fyldt med mennesker, der kort efter ville rejse videre.

Vi var vel næppe spændte endnu eller nervøse. I hvert

ingen af os, tror jeg, gjorde sig nogen særlige tanker om det. Det hele virkede meget dagligdags. Hvad var vi vel? En flok amatører, der kunne bestride nogle opgaver i yderkanten af en hermetisk og professionel organisation. Allerede højest civilister til forefaldende arbejde. Vi havde ingen præstationer.

Ved første øjesyn så det sted, vi fik udpeget som Zanzibar da også ganske udramatisk ud. Vel nærmest, når jeg nu skal indrømme det, som lidt af et antikklimaks. Jeg husker dog ikke hvad jeg havde forestillet mig, men ikke den rasteplads i udkanten af en skov, som vi så fra vejen, da vi kom slentrende bagefter kommandanten og hans adjutant. Endnu sløve, endnu ikke rusket ud af vores vaner, ja, nærmest som en flok gravide ænder! Lettere komiske, akavede i vores nye uniformer. Men hvad var det så, dette Zanzibar? Vi gik ind på pladsen, og kommandanten bad os sætte os ned i græsset. Vi slængte os, nogen af os tændte en cigaret, og så lyttede vi til ham, kommandanten, der indledte med at sætte os ind i denne hemmelige geografi, dette system af navne på steder der i omegnen, som militsen havde skrevet hen over navnene på det oprindelige kort. Som en, hvad skal jeg sige, som en overtegning hen over en anden og nu udvisket tekst. Det var denne nye tekst, der var vores, den vi skulle referere til og orientere os efter. Vi lyttede blot. Ingen havde naturligvis nogen indsigelser mod dette. Stedernes navne var os helt ligegyldige. Vi var alle sammen fremmede, ingen af os kendte noget til det her område.

Kommandanten pegede mod vejen og ud mod vest, derude fandt vi landsbyerne, som vi skulle "ledsage" fra. Columbus, Zambezi og Arizona. Ingen lod til at undre sig, vi stillede os tilfreds med denne eufemisme, som om vi

allerede var indforstået. Tog den blot til os som noget underordnet i forhold til, at det var derude mod vest, hvor vores opgaver den næste dag og de følgende uger skulle begynde. Så pegede han ind i skoven, for enden af rastepladsen, det var derinde, efter fordelingen her på Zanzibar, hvor ledsagningen skulle fortsætte i optalte grupper på tyve til et sted, som hed Madagaskar, og mindre lokaliteter øst og vest for dette, som blev kaldt Alaska og Perm. Det sted, der hed Madagaskar ville han vise os nu, denne eftermiddag, og vi brød igen op og traskede videre efter ham hen mod en sti for enden af rastepladsen, ind i skoven som blev kaldt Cambodja.

Vi gik rask til ind i skoven ad en bred sti, ligesom lidt oprømte igen, vi fortsatte med at ryge og snakke. Og for min part, og jeg tror for os alle sammen, så kunne turen vare i evigheder, eller i det mindste resten af dagen. Det er som om det er en respit sådan noget, en instruktion, når man skal sættes ind i noget, og man lidt frygter den endelige udfordring, det øjeblik, når det endelig kommer til stykke. Lidt ligesom at køre til et sted, hvor man ved, at et eller andet bestemt øjeblik vil indtræffe, og man skal vise hvad man duer til, så kan man sidde i et tog eller en bil, og så snakke om alt muligt hen i vejret, og i sit inderste håbe umuligt på at selve turen vil vare i evigheder. Nå. Vi kom endelig til et sted, hvor afmærkningerne på træerne viste, at til højre for os, mod vest, fulgte en mindre sti, og som han sagde det, kommandanten, så ledte denne sti til Alaska. I den anden retning, mod venstre, mod øst, fulgte en anden mindre sti mod et sted, som blev kaldt Perm. Men der var ingen grund til, sagde han, at vi promenerede hele dagen i Cambodja, blot vi kunne orientere os og følge vores

ledsagede i henhold til den ordre, som vi fra de næste dage ville få udstukket med hensyn til de ledsagedes destination, som vi skulle have ansvaret for. Nu ville vi alle sammen fortsætte samlet til Madagaskar, hvor han ville orientere os yderligere om forholdsregler og så videre. Det hele gik meget hurtigt, han gav os ingen mulighed for at spørge om noget, hvad "forholdsreglerne" i det nærmere skulle bestå i. Hvis jeg skal være ærlig her når jeg fortæller det, så havde vi selvfølgelig hver især forestillinger. Men de var så personlige, hvad skal jeg sige, de passede ikke til situationen. Det ville være mærkeligt, hvis man pludselig skulle begynde at udbrede sig om dem, nærmest som et brud på god skik. Eller hvad skal jeg sige, som om man ville afsløre et eller andet mistroisk inden i sig, som man ikke kunne være helt sikker på, at de andre, den anden, eller hvem man nu henvendte sig til, helt naturligt ville tage for gode varer. Så den afslappede stemning varede ved, vi traskede videre endnu en halv kilometer, til vi kom til en lysning, nogle skreanter i skoven. Der var ikke noget skilt, som angav, at dette skulle være Madagaskar. Men kommandanten gjorde pludselig holdt.

Adjudanten gav ham nogle billeder fra sin taske, og vi satte os ned i en rundkreds om de to. Uden videre gav han sig selv til at distribuere de billeder blandt os, kommandanten. Tog en bunke på fem-seks stykker og gav den til en af os, bad os om at kigge efter, godt efter. Han sagde ikke noget om hvad alt det skulle til for, vi skulle bare kigge godt efter. Sådan fortsatte han, til de var delt ud. Vi rykkede sammen i mindre grupper og kiggede på dem. Han sagde, at vi kunne lade bunkerne gå videre, bytte, når vi mente, at vi havde set nok. Der kom en underlig forstemthed i hans måde at tale til os på. Som om vi pludselig med ét var

kommet til sagens kerne. Som at komme til et sted, og med ét, uden man var blevet advaret, så stod man der. Som om der ikke var nogen vej tilbage, når man først var der, og havde kastet et blik på de billeder. Folk slukkede deres cigaretter, og der var ikke mere nogen, der sagde noget. Det der normale, den stemning fra vores ventesal, som vi med held havde bragt med os ud i skoven, der ud i Cambodja, det forsvandt pludselig. Som en anden dagsorden, der pludselig blev sat.

Han ønskede, sådan sagde han det, han "ønskede", at vi tog os tid og kiggede godt på de billeder der, som vi havde fået at studere. Selv stod han og stirrede på os, på hver gruppe, hver især, syntes jeg, også mig selv, så man blev nødt til at forstå hans ønske som en slags ordre, som noget, han virkelig mente af sit fulde hjerte, vi skulle gøre. Der blev helt stille. Hvis man kiggede op, enten for at se på ham, kommandanten, eller på nogen af de andre, så mødte éns nysgerrighed straks hans blik, han stirrede på de enkelte som om de billeder ikke skulle betyde nok for os. Og man blev nødt til at sænke blikket igen. Som i ærbødighed, vel. Som for at vise, at man indeholdt et eller andet værdigt, for at vise respekt, at det her var hvad vi, når det kom til stykket, var fælles om. Som i en sandhed af en slags, derude i Cambodja. Hvis man vovede igen at kigge væk, så var man ikke voksen, ikke værdig, hørte ikke til. Det sagde han ikke, jeg tænkte det heller ikke klart, i de ord, som jeg nu fortæller det med, denne flygtige og uklare fornemmelse. Men det var sådan det var, bag underforståelserne. Hvad hans blik angav for os, det var det situationen skulle betyde for os, hver især.

Det hele var på en måde så pludseligt. Men hvad havde vi forestillet os? Hvor var vores ansvar nu? Var vi menne-

sker? Hørte vi til, der hvor vi kom fra? Var vi stadigvæk sorgløse driverter, med vores egne små entrepriser? Hvad levede vi for? Stod vi stadigvæk blot og ventede med en smøg i flaben, ikke på nogen bestemt, bare på den næste trivielle ordre, som vi halvt om halvt bevidst ville udføre uden entusiasme, og så leve videre endnu en dag? Havde vi endnu en lille stjerne af håb for os selv, hver især, glade for at vi var sluppet for militæret på grund af vores minime skavanker? Havde vi en stjerne af håb midt i det hele, og ventede vi bare lidt underdrejede af situationen på at vindene igen ville føje sig for os og vi hver især kunne sejle videre i livet? Kort sagt, var vi hver og én endnu alene, sådan som man nu kan fordrive dagene, og udholde dem, med sin lille, skidne ambition? Hvem sagde dette? Ingen sagde det. Men det tror jeg, når jeg nu fortæller dette, at det var hvad der løb gennem os, som vi sad der og stirrede på de der billeder. Og når man blev nysgerrig efter at se, om man virkelig skulle være den eneste, som blev forskrækket, og så løftede blikket, så mødte man beskæmmet kommandantens øjne og indså, at der ikke mere var nogen vej udenom. At der nu også kom et øjeblik for os. At vi, hvad skal jeg sige, hørte til. Ja. Hørte til, var en del af det sted, hvor vi kom fra, at vi hørte sammen, at der ikke var nogen af os, som kunne undsige sig et ansvar. Jeg ved ikke, de ord lyder for mig alligevel stadigvæk som anakronistiske, som nogen man henter fra en sorgfuld skrøne. Men vi fattede det sådan, tror jeg. Også selv om vi sad og stirrede alle sammen og var for bly til at kunne sige noget om det.

Billederne der. De døde lå på række, kunne man se, af og til fik man et billede, som brat blev afsluttet med en nærmest forkullet krop, skåret over af kantens hvide ramme. Et andet billede fortsatte denne fortælling, med en

anden halvdel. En arm udstrakt til siden, hen mod to, formentlig en mor og et barn, hvor det sodede barn lå på maven af moderen og ligesom tørstede efter bryst. Men over dem begge, moderen og barnet, var der en mærkelig træthed, som om de var standset i et eller andet frygteligt sekund, og pludselig var blevet gjort til "nogle andre". En mand lå sammenkrøbet, som med en enorm smerte i maven, og man kunne spørge sig selv om hvad han havde håbet på? I profil kunne man se hans ansigt fortrukket i et skrig, men så måtte det hele være blevet afsluttet, i det der pludselige korte sekund, hvor de alle sammen var gået ind i en anden verden og var blevet nogle andre for os. Det er en underlig fornemmelse man får for det, sådan er det tror jeg, når man ser på de døde, som hele tiden er nogle andre for os levende. De bliver så hurtigt nogle andre. Et ansigt, som ligger og skriger stumt mod os, der i Cambodja, vi sidder beskæmmede og stirrer med al den uskyld, som vi kan bære på, men alligevel skyldige med vores lugte af alt det derhjemme, og har endnu ikke retten til at sige noget. Og det skrig der, fra en formørket krop, svedent kød, det skrig der, med øjnene brændt til udsukte kulstykker, det skrig der, der skulle komme fra et menneske, som kunne være en af os!

Vi blev ved med at kigge, billede efter billede, der gik rundt, og kommandanten, der havde fordelt billederne, som adjutanten havde fisket op af sin taske, han sagde det hele med sine øjne. Se, det kommer, se nu godt efter. Det kommer også til jer. Små drenge på femogtyve, hvis I ikke er i hæren, så er det fordi I er krystere eller fordi vi vil gemme på jer til nogle særlige opgaver. Men små drenge, se godt på de billeder der, for de skriger til jer. De der, som I ser, de er også nogle af jer, de kunne savne jer, dengang

livet blev standset for dem. De kunne savne jer, hvis de havde kendt til jeres sorgløse eksistens langt borte derfra, hvor det hele gik i chok for dem. I levede sorgløst selvfulgelig, den aften, den eftermiddag, den formiddag, da stod I op, da sad I til en søvnig forelæsning eller diskuterende og drømte hemmeligt om jeres projekter, eller da sad I i en biograf og svømmede hen. Men de savnede jer. De blev brændt der, men de savnede jer. Han sagde det ikke, kommandanten, ingen sagde noget. Der var helt stille mens de billeder gik rundt. Jeg ved ikke om det er det rigtige at sige? Ord kan også forekomme blot at være meningsløse lyde med stilhed imellem.

Men se nu på dem. Der var gået bare en halv snes minutter, og kommandanten talte til os mens han stadigvæk stirrede på hver og en, som løftede sit blik mod ham. Se nu på dem, og så nævnte han nogle af os ved navn, mig selv, men også Delta, Ludo, Gamma og nogle andre, som jeg ikke husker. Han nævnte vores navne, og spurgte hvad vi ville sige, om vi havde noget at sige? Vi havde ingenting at sige, ingen af os, vi sad og stirrede på billederne.

Jeg mener, hvad kan man sige, er der noget at sige? Vi kendte ikke disse ulykkelige på de billeder der, men fordi han nævnte vores navne, og vi vidste han stod der over os og overvågede os, ja, nærmest nidstirrede os hvis vi vovede at kigge op, som om vi ikke var berørt, så var det som om der bredte sig en stemning blandt os af at skulle vise, at vi var bevågede. Men ingen af os sagde noget, der var blot nogle af os, som sukkede, rystede på hovedet. Men dybest set tror jeg bare, at vi var fyldt med rædsel. Nej, mere fyldt med afsmag over for det afskyelige, som vi sad der og stirrede os blinde på. Men ved at han stod der med sit blik, kommandanten, og overvågede os, og vi ikke engang kun-

ne tillade os at give udtryk for rædslen over for det forskækkelige, så var det som om han forandrede sig og blev en helt overmenneskelig person for os, som vi sad der i denne sene eftermiddagstime ude i Cambodja. Som en slags dommer, som en, der skulle efterprøve vores troskab mod stedet, vi kom fra. Som en, der nu hvor det endelig gjaldt, skulle efterprøve om vi havde noget i os. Hvad skal jeg kalde det? Troskab, en forbundethed med det fællesskab, som havde frembragt os. Kald det fællesskab for vores land, vores egn, vores tro, vores mere eller mindre anonyme forbundethed af kultur, ja, noget, som ingen af os havde gjort sig nogle særlige tanker om før.

Selvfulgelig havde vi hørt et og andet, opflammende kaotiske taler og så videre, men vi var stadigvæk dem derhjemme fra, fra gaden eller baren eller kvarteret, og sådan noget går hen over ens hoved, alle sådan nogen flammende bekendelser. Man har nok i sit eget, ja, jeg ved ikke. Men nu, mens vi sad i skoven i en rundkreds om ham og hans adjutant, så var det pludselig som om vi stod i en slags gæld til noget. Som om alle vi entreprenante drivere, der med hver vores mere eller mindre fingerede handicap havde undgået hæren, skulle stå i gæld til alt det, der i en kværn, i en kakofoni af arbejde, af ofre, af idealisme, af livstid, i en formummet og forvrøvlet flod af idealisme og navitet, stadigt beredte os vejen hver dag, bare for at vi i vores lille liv kunne stå op, spise og drømme helt ubekymret, tankeløse for alt det, som for vores åndedræt. Nu var det ham, der var dommeren, kommandanten, dommeren over liv og død for os der i skoven.

For det var os, de der ulykkelige, som vi kunne se på billederne. Hans stemme sænkede sig, han begyndte at tale helt lavt, som om han havde sit ansigt helt henne ved hvert

af vores. Vi rettede blikket op og stirrede på ham. Strakte os, for at kunne høre alt hvad han ville sige. Det var os, de kunne være os, alle sammen. Vi skulle se ordentligt efter. Se på mændene, se på mødrene og deres børn, se på dem alle sammen. Og så skulle vi i disse kroppe, der var mishandlede og forbrændt til ukendelighed, i disse forkullede rester, der skulle vi se mennesker som os, med vores hud, med vores fornemmelse for smerte, med vores fornemmelse for sorg og tab, med vores fornemmelse for håbet, alle disse små håb, som vi går med. Og se, at det var gået dem sådan. Vi skulle se os selv, vi skulle se vores forældre, vores søskende, vores familier, alle sammen skulle vi se, for det var kun tilfældet, der ville, at det ikke var os, at det ikke var vores børn, vores kærestes og hustruers, at det ikke var vores forældre, som vi nu sad der i denne sene eftermiddagstime i skoven og stirrede på billederne af.

Han talte helt lavt til os. Man kunne høre en fjern og pludselig lyd af og til, fra et eller andet dyr, en fugl, når han indimellem holdt en pause. Men ingen tog notits af andet end kommandanten. Når han holdt inde, så stirrede han blot på os, som for at vække os af en slummer, af en døs. Den døs, der kunne forestille at være hele vores liv. Vi var kommet her for at høre på ham. Skulle der dog ikke vise sig at være et eller andet i os, som ville kunne vække os, som ville kunne tænde en slags ansvarlighed, noget menneskeligt? Så at også nogle andre, der følte sig truet, de ville kunne regne med os. Var vi så mistroelige, var der ikke noget tilbage i os, havde vi ikke noget i os, der kunne give os mindet tilbage om, at vi selv ikke blot var alene i verden? Men at også vi var sønner af nogen. At nogen i verden ville kunne regne med os. Skulle vi virkelig vise os at være de eneste på jorden, som havde forladt alt, et men-

neskeligt samfund? Han håbede for os, sagde han.

Hvor mærkværdigt det end lyder, så havde jeg hele mit liv ventet på kommandanten. Ikke at jeg hver dag havde ligget mod himlen for at han kunne komme og tale til mig, heller ikke at jeg havde opsøgt nogen "kommandanter", prædikere i mit liv. Det var indtil denne eftermiddag i skoven forløbet nærmest som enhver andens, tror jeg, sådan i det ydre i det mindste, i hvert fald blandt dem jeg kendte på universitetet. Men i det indre, fra en anden drøm, end den man drømmer om dagen, fra en tidlig opvågnen alene et sted eller i en passage mellem to steder, i et kort blik af mørke når man vil fordrive tiden for den angst, som man kan overfaldes af, så er det tanken kan strejfe én om en magtfuld person, et overmenneskeligt væsen, der forstår at tale om alvor og mening. At indgive én håb og betydning. I sådan en sprække af mørke, og i det der korte sekund, så tænker man på sin "kommandant", der taler i et andet alvorligt og blytungsprog for én selv, der skal veje én, der skal eksaminere én, og sige om man nu er egnet eller ej. Egnet til hvad? Til det menneskelige samfund. Til at være menneske. Om man i det hele taget har fortjent sine livsbetingelser. Sådan en "kommandant" tror jeg, at jeg ubevidst havde ventet på hele min barndom, min ungdom, ja, altid, så længe jeg kan huske. Men sådan noget, det er naturligvis ikke noget, som man nogensinde, uanset hvor godt man kender nogen, kan sige lige ud. Så ville man blive stemplet som idiot eller særting. Og måske godt det samme! Skal man leve på kanten af rædslen, skal man lære rædslen at kende, så er det nok bedst, at det forekommer privat. Vi kan ikke være rædde sammen, så udarter det til hysteri. Nok om det!

På denne måde, må man kunne forstå, kom jeg til at

elske vores kommandant. Ikke at jeg var parat til at kaste mig for hans fødder. Vi sad jo for øvrigt også ned, prænt og høvisk som en flok spejderdreng! Men jeg kom til at læn- ges efter at han på en eller anden uforklarlig måde, helt vir- keligt, ændrede sig for os, at han fik en ånd til at strømme hen over os. Jeg husker også stilheden, særligt stilheden, når han holdt inde, og bare kiggede på os. Som om han lod de der tavse indrømmelser sive ind i os, de indrømmelser af, at vi lyttede til ham, at vi hørte efter. At vi sagtnodigt indrømmede, at vi ikke var nogen, at den gæld, som han mindede os om, det var en som vi godt vidste, vi måtte indløse. Lyden af fugle, af dyr, der puslede, det hele, dette blå lys i denne sene september måned i Cambodja, det var som om netop dette øjeblik blev et både smertefuldt og for- løsende udgangspunkt for os, som vi sad der og frøs lidt. At vi kunne gå videre derfra. Og så ventede vi bare på, at han ville fortsætte, at han ville tale hårdere til os. Det var som om vi ligefrem tørstede efter ord fra ham. Jeg tror også han mærkede, at han havde os, at vi havde ventet på ham.

Jeg fortæller det her ord for ord næsten, men også sådan som jeg tror vi alle sammen oplevede det. Ord kan ikke sige det hele. Også de tavse overenskomster, som kan eksis- stere mellem mennesker, de der længsler, som man pludse- lig kan blive vækket til, når en eftermiddag skulle blive som den der ude i skoven. Sært nok er det pauserne, som kan få én til at tænke, tænke og erindre fra alle de der mør- ke sprækker i éns liv, hvor alt var for trivielt, eller lad os bare sige det – for almindeligt til at sandheden kunne kom- me frem. Hvorfor nævner jeg dette? Ikke for at lyve. Jeg vil bare gerne nærne mig det, vi kalder for sandheden, som ikke er noget punkt, men et felt. Man må tage det, som det

kommer, der er ikke andet at gøre.

Da han havde talt om billederne, vores kommandant, så begyndte han at tale til os som sønner. Ikke noget med søn- ner af fædrelandet og andet obscønt, men slet og ret som sønner. Det var også som om hans stemme rejste sig der i skoven. Nærmest som om den blev til en katedral, skoven der på dette sted, som hed Madagaskar, når han talte, plud- seligt meget højere end der ret beset var behov for. Han havde talt lavt til os før, intimt, som om hans ansigt var lige ved vores øre, og vi måtte hele tiden anstrenge os for at høre efter. Og så, da det hele var sunket ind i os, hele histo- rien med billederne, og de der hemmelige længsler efter ham, som vi havde haft, at de var blevet vækket, så nær- mest brølte han til os, formanede os, at de ord, som han nu kom med, dem stod han inde for, vi kunne trygt lytte til ham.

Hvem ville kunne protestere, hvem ville kunne sige noget? Skulle der virkelig være nogen anden, som ville kunne sige noget andet til os end ham?

Det skulle være os eller dem. Vi kunne bare se på bille- derne, det hele var så enkelt, han bekymrede sig lidt om hvor vi kom fra, om vi var fra universitetet eller hvor – der var kun få af os, som jeg selv. Som om vi skulle være særligt utroværdige, os! Men vi kunne blot se, hvis vi end- nu ikke havde set nok. Han kiggede på mig, husker jeg, lige da han sagde det, som om de ord der, de udelukkende var mentet på mig personligt. Det skulle være os eller dem. Billederne kunne vel tale deres eget sprog. Og det var der- for vi nu var der, at vi sad der i skoven, i Cambodja, og ventede på den næste dag. Så ville det hele begynde.

For det her, når han nu stod og fortalte, som han bedst kunne – nærmest som om han undskyldte sine talegaver,

det var ikke andet end "saftevand". Der var en verden udenfor. Det var den, som vi ville møde allerede den næste dag. Han håbede, at vi altid, hvert eneste øjeblik vi kom i tvivl, at vi ville huske dette øjeblik i skoven. Så kiggede han sig omkring. Ingen sagde noget. Der var kun lyden af fugle af og til. Vi sad med de billeder i hænderne, som om de allerede var blevet visne. Hvad skulle vi gøre af dem, andet end pligtskyldigt kigge på dem endnu en gang mens han talte. Det var dem eller os. Ikke som en undskyldning, men som en frygtelig konfrontation – der var ikke nogen anden udvej. Vi bliver nødt til at gøre arbejdet. De ville gøre præcist det samme ved os, hvis de fik muligheden for det. Han bad os endnu en gang om at kigge på billederne. Se på dem. De lemlæstede. De brændte. Lytte til de skrig der, hvis vi kunne forestille os det?

Det er så mærkeligt, når jeg endnu erindrer den time der i den sene septembermiddag. Jeg kan undskyldte disse lyriske kommentarer, men det var jo alt, det han sagde, vores kommandant, som skulle blive vores skæbne, så at sige.

Vi må have siddet der i lang tid. Det blev sent på eftermiddagen. Og efterhånden helt stille i skoven. Vi kunne kun høre kommandanten. Hans røst der i skoven, som han havde gjort til sin katedral. At vi nu ville kunne se dem som hjælpeløse, dem som vi skulle ledsage den næste dag. Han blev ved med at sige "ledsage". De var ubeskyttede, de var uskyldige. Men når vi fik ondt af dem, når vi kom i tvivl om noget af det, som han der stod og sagde, så skulle vi huske på de billeder, som vi havde i hænderne. Vi skulle huske på, hvad de ville gøre ved os, ved vores søstre, ved vores forældre, ved vores brødre. Og at vi ikke var alene i verden.

Han kendte godt, sagde han, vores almindelige liv, vores ubekymretthed, og sådan skulle livet også være, sådan skulle vi også kunne fortsætte, med at leve vores eget liv, som en sti, man selv betræder i frihed. Men en gang imellem, så kaldes der på mennesker, så kaldes der på det, som de så må besinde sig på de kommer fra. De kan lyve. De kan glemme. Men denne glemsel og denne løgn, den vil de ikke kunne overleve. Alt vil forandre sig omkring dem, hvis de gør det, og så vil verden blive anderledes, og de vil bagefter ikke kunne forstå den. De vil ikke kunne fortsætte. De vil blive ensomme. De vil blive nogle stakler, som Historien er gået forbi, de vil fortabes. Ingen af os kan undslippe Historien, selve livets gang. Det er selve den flod, som vi lever i. Her gælder ingen private hensyn. Her, i Historien, må vi alle så at sige flyde med, gøre vores pligt, også selv om vi synes, at det ord lyder anakronistisk, gammelmødt. Men "pligt" er et ord, som kommer når skæbnen bliver fælles for os. Vi måtte forstå, at skæbnen var blevet fælles for os, at de, som vi så på de billeder, som vi der i halvmørket endnu sad med i hænderne, de også var en del af os. Derfor måtte vi gøre vores pligt over for dem.

Dem vi skulle ledsage, de ville hvis de havde haft muligheden, have sendt os alle sammen af sted. Ikke som os, ikke som os der i skoven, have holdt en ceremoni af en slags, have talt om hvor vi mennesker kom fra og hvem vi var. De var nogle andre for os. De var ikke som os, menne-sker, de tænkte ikke over det som os. Han brølede mod os der i den meget sene eftermiddagstime i skoven, kommandanten, det eneste, der stod klart for os, var snart hans stemme. Han skulle ikke påkalde sig nogen opmærksomhed. Han ville erindre os om deres hykleri, deres hykleri,

som ville vise sig for os i det bedrag, at de sikkert ville henvise til deres rene uskyldighed, når vi ledsagede dem den næste dag fra Columbus, fra Zambezi og Arizona. Hvor vi end fik vores opgaver, så ville de sikkert falde på knæ og falsk forsøge at fæde os i det kommandanten meget gammeldags kaldte "fordærv". At vi skulle blive fristet til at lytte til dem. Men det var allerede en del af deres plan. De var ikke uskyldige. De skulle ikke forlede os endnu en gang. De var ikke uskyldige, og hvis de sagde det, hvis de hævdede det, så var det blot fordi de allerede havde indset deres eget hykleri og ville bedrage os. De ville appellere til os, som de mennesker, de vidste vi var. Men vi måtte være hårde, vi måtte ikke vise nogen nåde. Ellers var vi ikke mennesker, ellers ville vi ikke have nogen troskab over for det vi havde set, over for de døde. Så ville vi blot være omstrefjende, driverter, som ikke havde nogen samvittighed. Forstod vi det? Vi nikkede der i halvmørket. Ingen sagde noget.

Og for øvrigt, så måtte vi forstå, at vi var i militsen. Vi tog ikke uskyldige hjælpeløse, vi tog ikke kvinder og børn. Vi tilhørte en organisation, og han indprentede for os, at vi skulle holde os strengt til ordrene, afholde os fra excesser. Ikke ledsage kvinder og børn, ikke gamle, vi udførte kun hvad der blev anset for strengt nødvendigt. Men vi skulle ikke indlade os med dem, ikke tale med dem, ikke tage imod en tjeneste, ikke gøre noget for dem, i det hele taget ikke skaffe os "nogen private oplevelser med dem". For alt det, det ville de forsøge at forlede os til, enten på den ene eller den anden måde. Men vi skulle ikke blive personlige, alt sådan noget, som han indskærpede os der, det ville skade os på længere sigt. For der ville også komme en tid efter Alabama. Alt hvad vi kunne geråde ud i af private ting, af

personlige forbindelser, af private oplevelser, det ville kunne skade os på længere sigt. Vi måtte tro på det. For alt det, det var der allerede gjort tanker om. Vi skulle bare holde os strikt til ordrene, så ville vi altid derefter kunne forstå os selv som soldater, som militssoldater.

Det var som om han blev træt, kommandanten, som om han, hvad skal jeg sige, syntes, han havde sagt til os, hvad han kunne. At han havde fortalt os det, som han selv troede på, og nu kunne vi så lade det være op til os selv, hver især. Han nærmest sukkede, vendte sig kort om og tog hånden for munden og hostede let. Så stod han bare tavs og stirrede på os, som om han forventede en indsigelse af en slags, mod det han havde sagt. Mod det at vi var forbundet, at skæbnen trådte frem for os, i vores liv, og forbandt det med alle andres, at vi hørte sammen. Og at det var det fællesskab, som vi måtte træde ind i. Der gik nogen tid, ingen vovede selvfølgelig at sige noget. Vi turde heller ikke kigge på hinanden, men sad blot og stirrede på ham, kommandanten. Adjudanten, som stod lidt bag ved ham, kiggede underligt strengt på os, som om det var en formaning, han havde hørt kommandanten give til os. Vi ventede, jeg ved ikke på hvad, på at han ville give os ordre, på at han helt enkelt ville fortælle os, hvad vi skulle gøre? Nærmest som om de ordre skulle lette os for den skyld, som vi følte.

Jeg ved ikke om det er sandt, når jeg siger at kommandanten selv var rørt ved dette nærmest hellige øjeblik, for jeg kunne ikke se hans øjne helt klart der i halvlyset. Men efter nogen tid, hvor han bare stod og stirrede på os i tavshed, så tog han en hånd op til ansigtet, og gned den rundt, som man kan gøre for at vågne eller for at skjule, at man tørrer de tårer bort, som man er beskæmmet over, at andre

skal se. Og pludselig sagde han med en helt ny stemme, som om han havde fattet sig igen, at han ville kunne forstå os, hver og en, hvis der skulle være nogen af os, som ikke mente, at de ville kunne klare de opgaver, som han havde "tegnet" for os. De der nødvendige opgaver, ledsagningen den næste dag. Han ville som menneske kunne forstå os, vi havde ikke noget at frygte. Vi var mennesker, og hvis nogen af os skulle være for svage, for bange eller blot endnu ikke være i stand til at forstå "dette øjeblik", så ville han gerne se dem oppe foran sig. Han ønskede sig kun personer, der handlede i frihed, der handlede med deres viljes overbevisning i militsen. Han ønskede sig kun mennesker, der vidste hvad de gjorde og hvorfor de gjorde det. Det var forskellen mellem dem og os, dem vi skulle ledsage. Vi selv tilhørte en anden slags. Og der var nok af andre opgaver, hvis nogen ikke mente de ville kunne slå til, stå mål med de krav, der blev stillet til dem. Opgaver, som adjudanten ville sætte dem ind i, og som kunne forestås i vores forlægning, almindelige praktiske opgaver. Idet han sagde det, vinkede han nærmest distraet med den ene hånd mod adjudanten, som stod nogle skridt bag ham. Adjutantens ansigt var helt uforanderligt. Hvis der var nogen, så kunne vi træde frem uden frygt. Han gentog det nogle gange, det tilbød. Men der var ikke nogen, som tog imod det. Så vendte han sig igen halvt om, tog hånden op til munden og hostede let. Sagde så, at han var glad for vores tillid. Og det var som om denne lille bemærkning, der kom sådan nærmest en passant, den på en måde allerede forbandt os tætere med ham. Og vi nu tørstede efter at vide, hvad han ville med os.

Han bad os om at rejse os op, og adjudanten begyndte at samle fotografierne sammen igen, og stak dem i sin

taske. Så ville han gerne, sagde han, kommandanten, vise os "helt konkret" hvordan vi skulle forholde os den næste dag, når vi kom til det her sted med de ledsagede. Nu kunne vi, om han så måtte sige, slappe af, han ville blot bede os om at være opmærksomme lidt endnu, for han ville sætte os ind i det helt detaljerede med hensyn til "afslutning på vores ledsagning". Han gik hen til kanten af skrænten, vendte sig om mod os og spurgte om vi havde bemærket det selv, denne måde, som han omtalte det hele på? Han vidste naturligvis godt, at det ikke var den måde, som vi selv ville finde sprog for det, hvis vi helt uorganiseret skulle beskrive det, hvis vi selv skulle finde på at beskrive det for hinanden eller andre. Men det var sådan det var, det var sproget her i militsen, som en ordre, sagde han, i det mindste, når vi var i tjenesten, og især når der var ledsagede med, som kunne høre os. Men også ellers bad han os om at bruge dette sprog, hvis vi senere fandt det nødvendigt at tale med nogen udenforstående om vores opgaver. Han forbød os ikke at gøre det, tale med nogen udenforstående, sagde kun, at hvis "vi fandt det nødvendigt". Det var det sprog, den kode, som vi i hvert fald i militsen skulle rette os efter, og som der var gjort tanker om for at vi kunne fungere som et fællesskab.

Så bad han to af os komme hen til sig, der til skrænten, for at han kunne instruere os. Jeg ved ikke hvorfor, jeg har aldrig ønsket det sådan, men det var helt selvfølgelig for mig, at han kiggede på mig. Jeg skulle være den ene af de to. Jeg gik hen til ham, og så kaldte han Ludo hen til sig. Vi to kiggede på hinanden, Ludo og jeg, smilede lidt, vi var forlegne. Kommandanten ville fortælle os om hvordan vi skulle forholde os, den næste dag allerede, når "afslutningen" skulle foretages med de ledsagede. Han tog mig om

skuldrene, vendte mig om, så jeg stod med ryggen til ham og i profil til de andre i gruppen, og så forklarede han hvordan. Geværpiiben skulle rettes mod baghovedet, han satte en finger i nakken på mig, lige der hvor hovedskallen synes at slutte, geværet skulle rettes lidt skråt op, så skuddet ville kunne gå lige ind uden at møde modstand og splintre noget, gå lige ind og ret igennem til panden og ud, så det hele kunne foregå uden "unødvendigt svineri", uden pinsler. Det skulle vi forstå. Han bad de andre om at komme helt tæt på, helt hen til mig, jeg så ikke noget, men mærkede kun hans finger mod min nakke, der, lige ved det bløde punkt, hvor man ligesom kan mærke, at hovedskallen hører op og de to sener i nakken begynder. Skuddet ville så gå diagonalt opad og ud igennem panden. Det ville faktisk være som en øjeblikkelig bedøvelse, på en måde. Gennembryde den bageste del af kraniet, gå gennem lillehjernen, hjernebroen, synsnervkrydsningen og ud gennem den forreste del af storhjernen og gennem pandebenet. Han forklarede det sådan, helt sagligt, som om det var en anatomitime. Og på en måde, sådan måtte vi forstå det, var det den mest humane måde at gøre det på, og den mest hygiejniske, så der ikke kom unødvendigt svineri. Og ved denne form for afslutning, som der selvfølgelig var gjort tanker om – det var ikke noget han bare stod og fandt på – så mærkede de det så at sige næsten ikke. Det ville bare være som et kort glimt, der jo faktisk kunne betyde hvad som helst.

Jeg vovede naturligvis ikke at dreje hovedet, som han stod der med fingeren i nakken på mig, kommandanten. Men jeg skelede ud ad øjenkrogen. Jeg kunne ikke lade være, heller ikke selv om jeg vidste, at sådan noget ser latterligt ud. Men ingen af de andre bemærkede det. Jeg kun-

ne ane, at de alle sammen havde deres blik stift rettet mod kommandantens finger der i min nakke. Der hvor skuddet skulle gå ind. Smertefrit, som han forklarede det, kommandanten, i blødt kød, som i smør, lige igennem, uden nogen unødvendige pinsler, uden noget svineri, uden nogen forskrækkelse for os, bare rent igennem og ud ved panden. Sådan ville det være det bedste. Vi skulle huske, at alt hvad vi gjorde, det var der gjort tanker om. Det hele var planlagt i detaljer, vi skulle bare gøre, som han sagde, så ville der ikke komme nogen problemer. De andre nikkede. Han holdt sin finger mod min nakke, lige der, som jeg har beskrevet det. Jeg ved ikke, hvad jeg tænkte. Jeg tror bare, at jeg lyttede.

Så bad han mig knæle. Lagde hånden på min skulder og rakte bagud tror jeg, til adjutanten efter geværet, som han havde med. Jeg kunne bare høre det, han sikrede sig, at der ikke var nogen patron i magasinet, og kaldte Ludo hen til sig. Jeg kiggede lige ud, hen mod stammerne foran mig. Jeg så ikke noget af det, men hørte bare hvordan han stillede sig an bag ved mig, som han sagde, "ca. en kvart meter", med geværet direkte rettet mod det sted, som han havde angivet. Han gav geværet til Ludo, kunne jeg høre, jeg vendte mig ikke om, det var som om jeg måtte knibe øjnene sammen. Latterligt, til trods for at jeg vidste, at kammeret var tomt. Han gav Ludo besked om at stille sig an, så han kunne "afslutte", gå lidt ned i knæ og pege "mod punktet". Ludo må have gjort det, for kommandanten sagde godt, o.k. og gør det så færdigt. Der kom en underlig stilhed i skoven der, lige efter at han havde sagt de ord, kommandanten. "Gør det så færdigt".

Jeg vil ikke gøre mig hellig, og sige, at jeg indlevede mig i dem vi skulle ledsage den næste dag, nogen vi overhove-

det ikke havde set. Heller ikke hævde, at jeg var bange for, at magasinet ikke var tømt, det var ikke det, jeg frygtede for. Hvad skal jeg sige? Det var som om der gik uendelige sekunder, ja, minutter inden Ludo fik taget sig sammen til at affyre det tomme skud, det der uskyldige klik mod min nakke, der i skoven. Bare han dog kunne tage sig sammen og gøre det så vi kunne komme hjemad igen, og tænde smøger og snakke. Jeg anede allerede, som jeg sad der på knæ, hvordan vi bedre ville kunne tale sammen. Uden at komme ind på det direkte, men med bevidstheden om, at vi havde hørt på kommandanten denne eftermiddag, og på en måde var blevet forandret, uden vi selv havde talt om det. Jeg længtes efter det, dette tomme skud. Så, skyd mig nu, Ludo, lad os få det overstået! Det er bare et lille, bitte klik i verden, og så er det overstået. Ligesom i morgen. Let nok, når bare man hører efter. Jeg sad og ventede. Klik så det klik, Ludo. Man leger med ordene.

Så skete det mest underlige. Selv sad jeg på knæ og ventede, så vi kunne komme videre. Jeg følte naturligvis ikke nogen angst, men jeg ventede blot. Så mærkede jeg pludselig geværpipen mod min nakke, og lige idet fæs Ludo, med et enormt skrald. Jeg ved ikke, jeg var nærmest langt væk i mine tanker lige der. Men jeg husker der først blev helt stille. Hvad ventede vi på? Efter dette korte øjeblikks stilhed, så sagde han helt afvæbnende "bang!". Og i ren og skær forvirring, nej, forfamskelse, så rakte jeg armene i vejret! Det var slet ikke ment som noget, jeg havde bare, hvad skal jeg sige, været et eller andet sted i tomheden, så at sige. Man må sige hans træk der opløste andægtigheden! Stilheden fortsatte lidt, så rejste der sig et brøl af latter. Måske blev vi først forskrækkede over vores larm. Så var det som om man kom til sig selv igen, alle grinede, også kommandan-

ten. Jeg rejste mig op, så på Ludo, og fingerede et slag mod hans kæbe. Hans ansigt flækkede i grin.

Kommandanten lagde en hånd på min skulder og spurgte om det hele nu var så slemt? Jeg smilede til ham, og svarede, at jeg nok klarede den. Så vendte han ansigtet om mod de andre, mens han forsikrede mig om, at jeg ikke havde grund til at være bange, for det var jo trods alt Ludo, som var ved at skide i bukserne. Alle lo, det var som om han nu gav os fri fra etiketten, så at sige. Og så tog han geværet fra Ludo, sagde til ham, at han ikke skulle tage det så tungt endda, og gav geværet videre til adjutanten. Vi kunne godt bryde op, han var overbevist om, at vi havde forstået det hele. Og vi begyndte at trave hjemad mod Alabama.

Vi traskede af sted i skoven, kommandanten gik bagved sammen med adjutanten. Og af og til var det som om episoden med Ludo og mig, geværet og Ludo der pludselig sked og sagde "bang!", den pludselig fik hele vores gruppe til at grine, som i et pludseligt udbrud, også selv om ingen nævnte noget om det. Når der var stille lidt kunne kommandanten komme med en spøg, og spørge om der dog ikke nok var nogen af os, der kunne være så barmhjertige når vi nåede hjem, at tage og vaske Ludos røv for ham. For selv var han faktisk ret træt af det der. Og hans alder taget i betragtning! Han syntes egentlig godt vi kunne tage og vise ham lidt respekt. Og for øvrigt, så var vi vel også lige i den alder, hvor vi selv havde små børn, og det var vel ikke for meget forlangt lige at checke Ludo nu vi var inde i rutinen? Nogen bankede Ludo på ryggen, forsikrede ham om, at de ville gøre kommandanten den tjeneste. Ludo behøvede ikke gå bemøget i seng, det var der helt sikkert ikke nogen af os, der kunne være tjent med. Ludo tog ikke nogen af de

der spøgefulde bemærkninger nært, ordet var frit. Han vendte sig kun om af og til, smilede fåret, og spurgte om jeg ikke også selv skulle have min ble undersøgt. Det kunne være, der var gevinst. Sådan blev det ved hele vejen til vi kom hjem, og der var lavet en dejlig varm suppe til os. Vi satte os ind i den skolestue, vi havde indrettet til spisenum, og kastede os over den.

Jeg tror vi følte, at vi kom tæt på kommandanten den dag, mærkede på en måde, at der var blevet knyttet nogle bånd mellem os. Ja, man kan sige, det var lidt som i skolen, når der var en lærer, som man særligt godt kunne lide og også havde stor respekt for. Så er det ofte en person, som på den ene side repræsenterer den orden, som man er undergivet. Men også en person, som af og til kan se nødvendigheden af at bryde etiketten, bryde den øjeblikkelige orden, og give plads for den spontanitet, som et sandt kammeratskab ikke kan leve foruden. Jeg tror, det var sådan vi så ham, kommandanten. Det havde alt i alt været en herlig dag.

Jeg ved ikke om vi var rædde for den næste dag, i hvert fald forsøgte vi i det mindste at holde nervøsiteten i ave. Bevare, hvad skal jeg sige, en slags normalitet mellem os. Vi spiste blot, drak lidt, og kastede os hen på aftenen ind på sovesalen og lå og snakkede, nogle af os spillede kort, drev tiden som om vi helt kunne ignorere det der øjeblik den næste dag, som vi selvfølgelig alle sammen vidste måtte og skulle komme. Alligevel er det, som jeg tidligere har nævnt det, altid sådan, at man aldrig helt tror på det, et sådan frygteligt øjeblik, at det virkelig indtræffer. At man selv skal ankomme til det. Man bare snakker, man er der ikke endnu, man kan ikke tro det. Det er som om man kan fortsætte med at indbilde sig selv, hallucinere sig selv til at

tro på, at alt vil fortsætte, at det ikke for alvor kan sættes grænser for det liv, som man kender. Det er en stemning, der sidder i kroppen, tror jeg. Man har endnu "det der hjemmefra" med sig. En fornemmelse af, at den dag dér på sovesalen, den ikke væsentligt adskilte sig fra den foregående dag, fra ugen inden. For det var den samme viden man levede med, erindringen om de samme vaner, den samme frygt. Det eneste, der var anderledes, var bare, at grænsen for det man endnu ikke kunne fatte, den var rykket tættere på. Men sådan noget, det er alt sammen for abstrakt til, at man for alvor kan tro på det. Man lader sig gerne føre af sted som en blind, ja, man elsker og tilbeder sin blindhed. Bønfalder om, at den aldrig må høre op, at det mørke dér, i den ventetid, det må være og vare, blot hele tiden endnu en time, endnu et stykke tid, inden man bliver vækket til det utrolige. Og er man flere, som nu den aften på sovesalen, så kan man trøste sig med, at blindheden er blevet et alment vilkår. At man såmænd ikke adskiller sig fra andre. At det hele så at sige ikke er en enestående ulykke, som man er blevet udsat for, men at man alle sammen deler vilkår om noget ufravigeligt. Det er omtrent, tror jeg, hvis det ikke lyder for patetisk, ligesom at blive gammel, og langsomt nærme sig støvet, som vi siger. Og så vænne sig til det, overgivent, fordi det ville være for latterligt at blive panisk. Måske, jeg ved det jo ikke!

Vi bekræftede alle sammen, at vi havde forstået, entusiastisk råbte vi "ja", som om vi nærmest stod for at skulle springe ud fra et eller andet punkt, og fik at vide, at vi ville overleve det. Det "ja" råbte vi hårdt, måske fordi det var sidste gang, tror jeg, vi vidste, at vi endnu var helt uskyldige. Og bagefter, når hele indsamlingen var tilendebragt, og ledsagningen kunne begynde, skulle vi samle kolonnen ude på hovedgaden, i den ene side, og vi skulle postere os, som vi ville få besked om, to og to. Og derfra ville vi i første omgang ledsage til markedspladsen i byen, hvor der ville blive samling. Derefter ville der komme nye ordrer, og han sagde, at derfra, når vi skulle fortsætte fra markedspladsen engang hen på eftermiddagen, så ville han ikke selv være til stede. Delta ville tage over. Være stedfortrædende, når ledsagningen skulle fortsætte fra markedspladsen og ud til Zanzibar og videre til enten Madagaskar, Alaska eller Perm. Var der nogen tvivl, nogen af os, som ville spørge om noget, så var det nu, for "det var op over", snart ville vi for resten af dagen være sammen med de ledsagende, og det her ville så være sidste gang vi ville kunne kommunikere helt frit. Ingen havde noget at sige.

Gamma og jeg var de sidste, der blev sat af bussen for enden af hovedgaden. De andre var blevet beordret ud med mellemrum, efterhånden som bussen havde gjort holdt. Og da vi var de eneste tilbage, Gamma og jeg, og vi så var nået til enden af gaden, så råbte han til os, kommandanten. Vi kiggede på hinanden, pludseligt mærkbart nervøse. Jeg kunne fornemme, at det ikke var muligt at skjule det, og så luntede vi op ad gangen, og kommandanten klappede os på skulderen begge to, forsikrede os igen om, at der ikke ville gå noget galt. Vi skulle bare holde os til den dagsorden, der én gang var sat. Vi sprang ned på

[COLUMBUS]

DEN NÆSTE DAG ankom vi hen på formiddagen til den by, der blev kaldt Columbus. Solen skinnede, og vi kørte rundt til udfaldsvejene fra byen. Der blev for hvert stop sat nogle stykker af, som skulle sætte en vejspærring op og forhindre al passage til og fra byen. Columbus er ikke nogen stor by, hvad ved jeg, måske nogle tusind indbyggere, og vi kørte bare rundt en times tid. Der var vel en snes stykker tilbage, da kommandanten endelig sagde, at vi nu ville køre ind til hovedstrøget, og der begynde at "få samling på det hele". Vi måtte huske på ikke at være for brøsig, ikke skabe nogen panik. Ikke råbe eller skabe noget postyr. Vi skulle kun anvende magtmidler, hvis nogen fysisk modsatte sig vores ordrer. Hvis nogen råbte eller på lignende måde generede os, måtte vi ignorere dem, det ville ikke få nogen indflydelse, det der, skulle vi huske, lige gyldigt hvad de fandt på. Kommandanten stod oppe ved siden af chaufføren med en mikrofon og talte til os, forsikrede os endnu en gang om, at det hele var der gjort tanker om, alt det vi nu skulle i gang med, og hvordan vi skulle forholde os, det hele var gennemprøvet. Så hvis vi bare gjorde som han sagde, så ville der ikke opstå problemer. Havde vi forstået det?

gaden. Og der stod vi så, endelig, sådan forekom det, vi var midt i det med det samme. Solen skinnede, og fordi vi havde kørt med blandede ruder, var det som om lyset skar os i øjnene. Larmen, folk der råbte, biler, alt det der dagligdags, som vi blev kastet ud i. Vi gned os i øjnene, smilede til hinanden, og tog geværet af skulderen igen, gik ud midt på gaden da bussen kørte videre. Vi ville møde ham igen, kommandanten, oppe ved markedspladsen.

Vi gik med det samme ud og begyndte at gøre tegn, Gamma for den indkørende trafik, jeg for den udkørende, rejste hånden, og jeg kunne høre Gamma, der bad dem om at holde ind. Folk ville vide hvad der var galt, men han sagde bare, de måtte holde ind, det her ville vare hele eftermiddagen. Og mærkeligt nok blev der ikke noget postyr, man efterkom hans ordrer. Jeg skulle standse al trafik ud af byen, og det var det samme. Når man er udstyret, så at sige med replikker, så er det ligesom det hele foregår uden for én, man behøver ikke tænke videre over det, man er jo selv udenfor. Tanken slog mig pludselig, hvor let det hele kunne være. Vi er her bare, tilfældigt, os, Gamma og jeg. Jeg siger blot noget, fordi det er mine replikker. Det er en dagsorden, som nogle andre har sat. Et system, en orden, en institution. Sådan skal det foregå, sådan gør man nu, ligegyldig hvad, f.eks. den bil der, den må ikke køre videre end hertil, ind til siden, vente osv. Det gik meget let. Man tager sig selv i at drukne sig i alt det der praktiske, hjælpe med til at parkere, bakke ind, holde tilbage, forhindre et kaos.

Andre af os havde fået den opgave at gå ind i butikker og få folk ud på gaden, banke folk op, få dem ud af husene. Det blev nu ikke gjort særlig grundigt, kunne jeg se. Nogen stod et stykke fra os, bankede på, og jeg ved ikke, blev vel afvist, og gik så videre uden at tøve. Som om afvisningen,

den måske var en uventet gunst for dem? Næste sted de bankede på kom nogen intetanende ud i skjorteærmer med jakken over skulderen. Alle skulle ud på fortovet og blive stående der. Inde i butikkerne fik de den samme ordre. Ikke brysk, bare som en, hvad kunne man tro, en kontrolforanstaltning, ikke noget videre.

Jeg blev ved med at vinke trafikken ind til siden, holde folk an der på fortovet, ikke ved at gå hen til dem, bare ved at hæve stemmen lidt. Sige at der ikke var nogen udgang, at alle skulle holde sig foran mig, standse, ikke gå videre. De undrede sig lidt, folk med indkøbsposer, familier. Mumlede lidt til hinanden, men gjorde ikke nogen indsigelser. Stillede sig blot op, snakkede med hinanden, men råbte ikke noget til mig. Og der kom flere og flere, der samlede sig inde på fortovet, men der var ikke tegn på nogen forroligelse, ingen nervøsitet. Sådan virkede det i hvert fald ikke. Det var på en måde en lettelse. Jeg var travlt beskæftiget med at agere trafikbetjent midt ude på vejbanen. At de tog det så roligt, at de ikke anede uråd, det gjorde det på en måde normalt.

"Uråd"? Mærkeligt som man snubler over hvert ord, og ikke engang kan fremsige dem uden underforståede anførselstegn, sådan et lille uråd, at man vel på en måde også begynder at føle sig skyldig selv over ordene, som om man betvivler sin ret til at bruge dem? Jeg ved ikke. Som jeg stod der og var trafikbetjent, tænkte jeg vel et sted i min bevidsthed på det forfærdelige øjeblik, som jeg vidste ville komme senere på eftermiddagen, hen mod aften, hvor vi måtte "tage skraldet". Hvor der ikke ville være nogen vej udenom. Få det gjort, tænke på intet, som nu, som noget normalt, som en del af den handling, som de replikker, vi havde fået udleveret i vores livs rollehæfte. Andet er der

ikke at gøre. Nej. Men alligevel bliver man nervøs. Man ved, at et sted inden i én eksisterer pludselig et helt tomt kammer, som man ved vil blive betrådt, men man ved endnu ikke af hvad.

Jeg blev forskrækket, da en kvinde trådte ud mod mig. En kvinde i en blå kittel, sådan en, som arbejder i en medicinsk håndkøbsforretning af en slags. Hun trådte ud på gaden og begyndte at råbe til mig, vredt. Hun klagede over, at man havde gennem hendes kunder ud af forretningen. Hun pegede hysterisk, og råbte op om hvad vi egentlig havde tænkt os? Hun skulle leve af det der! Og så kom vi på denne måde, uden varsel af nogen slags og forstyrrede. Hvad havde vi egentlig tænkt os, og hvad skulle hele den her komedie til for? Hun gik ud fra fortovet og hen imod mig. Jeg prøvede at ignorere hende. Så gik hun hen til mig, skubbede geværet til side for at komme helt ind på mig. Stillede sig an med ansigtet helt oppe ved mit. Hvad havde vi tænkt os?! "Hendes kunder"! Vi ødelagde hendes forretning. Det ville være idiotisk af mig ikke at se på hende, møde hendes blik, som hun nu stod der, og alle de andre kiggede, bare blive ved med at se hen mod bilerne, som jeg stod og vinkede ind til siden. De ville miste respekten for os, dem på fortovet. Det hele ville mere eller mindre gå i opløsning, kunne jeg ane. Så jeg prøvede at tage mig sammen til at sige noget til hende, få hende ind på fortovet igen. Jeg vendte mig mod hende, og til min overraskelse, uden at sige noget først, pressede jeg bare geværpipen ind mod hendes mave. Jeg stirrede bestemt på hende, men hun blev ved med at insistere. "Hendes kunder"! Hvorfor?! Og da jeg siger det til hende, at hun bare "for helvede skal skrubbe ind på fortovet til de andre", så kommer jeg til at sige det alt for højt, som om jeg ikke længere har kontrol

over min stemme. Nærmest som om jeg piber, som om den der bryske ordre, den kommer ud af et til sammenligning alt for lille hul i halsen, og frembringer en helt lille lyd, der slet ikke står mål med den mening, som den skal udtrykke. Det lyder latterligt, det kan jeg godt høre. Hun skal til at slå armene i vejret af grin. Men i det samme, da jeg selv er klar over det, puffer jeg voldsomt geværet ind mod hende, så det smerter, hun går baglæns, og er ved at falde. Grinet forsvinder fra hendes ansigt. Jeg tager mig selv i, at jeg skal til at undskylde, og siger i stedet, at hun bare kan høre efter, så vil der ikke ske noget med hende.

Det er som om jeg med denne første ordre, som jeg udsteder, ansigt til ansigt, får en maske givet af en eller anden, kommandanten eller hele militsen. Som om jeg træder ind i en række. Her er jeg så, og nu er jeg trådt ind i en række og er bare en af de andre. Sådan lyder det, uden at man tænker over det, men sådan lyder det for én, uden at man helt er klar over det. Bare udstik en ordre i ansigtet på et menneske, ikke ud over en flok, men lige ind i ansigtet på et menneske, og du er selv trådt ind i en række. Hun blev forskrækket, kom på benene igen, og gik ind på fortovet.

Efterhånden stod der vel fem hundrede vil jeg tro, inde på fortovet på den ene side af hovedstrøget, og vi stod ude midt på gaden med vores geværer rettet mod dem. Men hvad skal jeg sige, om end det lyder selvmodsigende, så var vi ikke truende, vi stod ikke på nogen intimiderende måde, som om vi var parate til at skyde løs på dem. Det lod de også til at være klar over, de stod og snakkede, samlede sig i grupper, kunne jeg se. De stod og stirrede på os, på mig. Så begyndte et råb oppe fra den anden ende af hovedstrøget. "Alle mænd skal træde frem. Alle mænd

skal træde frem, ud til midten af vejen, og danne række af fire." Det blev råbt, og råbet blev givet videre til de næste af os, der stod som kontrolposter. Lige ned til Gamma og mig, som dannede sidste led. Jeg tror, jeg var ved at kløjes i det, for Gamma råbte det før jeg kunne finde ordene, han råbte det hårdt og godt. Alle de mænd, derinde, de skulle træde frem foran os, og ud til midten af vejen. Man begyndte at kigge nervøst, kunne jeg se, op mod den fjerne ende af gaden, som for at øjne hvad man skulle gøre. Om det nu kunne passe. Men langsomt begyndte de at sive deroppe, og længere nedad mod os. Og dem inde på fortovet foran os, også dem, kunne jeg se. Nogen, der stod i en klynge, med poser fra indkøb, en far, han kyskede sin hustru og børnene. Og gik så ud mod os.

Jeg ved det vil lyde hyklerisk, når jeg vil påstå, at jeg allermest havde lyst til at skrike, og så til at smide det der idiotiske gevær. Skrige at jeg ikke havde bedt om det der. Men det var allerede for sent, jeg var ikke mere bare mig selv, men allerede blevet en af de andre. Ikke mere blot en privat, en enkeltstående person, men en del af det fælleskab, som kommandanten havde prædikeret for os den foregående dag. Sådan, der i middagssolen, strejfede tanken mig at vi allerede var for sent ankommet til det der, til at noget kunne ændres. For sent, for sent.

Mændene samlede sig i rækker af fire, og jeg stod sammen med Gamma med vores geværer rettet sløvt mod dem, de bageste, og ventede bare utålmodigt på at den forbandede kolonne ville begynde at sætte sig i bevægelse. For satan, tænkte jeg, endda så desperat, at jeg hvislede det mellem tænderne. "Kom så i skred!" Så højt, at Gamma hørte det, tror jeg, han kiggede på mig på en irriteret måde. Som om han ville sige ... Nej, jeg ved ikke. Men kunne han

ikke have det som jeg? Jeg mener, jeg stod der med mit gevær sløvt rettet mod disse mænd mens deres hustruer og børn så på. Man må forestille sig det, der midt i det hele, solen skinner, det er midt på dagen. Og på sæt og vis, så er det os, Gamma og jeg, der er afklædte. Ikke de andre, som vi retter gevæerne mod. Det er os, der er nøgne, det er os, der eksponeres os, træder uden for alle regler, vaner. Det er os, der opfører os vanvittigt exhibitionistisk, idiotisk på en måde. Det er sådan en tanke af normalitet, af dagligdags normalitet, som man er sårbar over for, lige i det øjeblik, når man mærker disse kvinder og børn, som står og undrer sig over hvilken familie man selv kommer fra. Om man selv skulle være noget menneske fra et samfund? Ordene er mine egne, og jeg ved heller ikke om jeg tænkte dem sådan, sådan lige der, men det er den strøm af sandhed, der løber igennem én, uafvendende. Det er sådan det er, man aner noget uden at vide det helt præcist. Hvad gør det? Forlegenheden er lige så præcis uden ord. Jeg ved ikke, det var frygtelig pinligt, det der. De kvinder, der bare stod og stirrede på os, Gamma og mig. Og jeg, der idiotisk havde hvislet og forbandet, om den helvedes kolonne ikke kunne sætte sig i bevægelse, så vi kunne komme væk. Blot væk og bort, så ingen kunne se på os. Så ingen kunne se hvem vi var. Man kan slet ikke forestille sig sådan en forlegenhed!

Jeg blev så nervøs, at jeg uafvendende kom til at pege geværet mod Gamma, da jeg gik hen til ham. Måske rystede jeg også. Jeg holdt geværet fast ind til kroppen. Men han så det, det der gevær mod sig, og skulle til at råbe til mig om at få det væk, slog det væk fra sig, så det ikke pegede mod ham. Og spurgte hvad i helvede jeg tænkte på? Om jeg ikke kunne tage mig sammen! Nogen af dem inde på fortovet måtte have hørt det, for vi mærkede en summen af

undren og forskrækkelse. Som om de nok anede, at med den nervøsitet var det noget andet, der var på færde end en simpel kontrol, en enkel undersøgelse af en art. Og jeg ved ikke, jeg kom til at sige til Gamma, at jeg følte mig helvedes genert over alle dem derinde, over at de kunne stå og glo på os. Bare dog den kolonne kunne sætte sig i bevægelse! Jeg ved ikke. Var jeg genert? Var det bare generthed? Hvad er generthed? At man er bange for at være sig selv bekendt, sige med sin tilstedeværelse hvem man er og hvad man har for? Gamma begyndte at skænde på mig, forbande mig, sige at jeg ikke skulle stå der og opføre mig idiotisk. Han nærmest hvislede ind i øret på mig, at det kunne være livsfarligt for os, hvis jeg bare sådan lod mig gå på og optrådte usikkert. Hvis jeg brød den ring af frygt, som vi havde dannet om os, og de alle sammen løb frem mod os. Så ville det hele ikke være noget bevendt. Kunne jeg for helvede ikke forstå det? Var jeg virkelig ved mine fulde fem? Eller forræder? Han gentog det mens han langsomt begyndte at gå bort fra mig, tog et par skridt opad langs kolonnen. Forræder?

Der var endnu ikke nogen bevægelse. Så begyndte nogle af kvinderne at råbe til os, Gamma og mig derude på vejen, om hvad vi ville med deres mænd? Og lige da de brød stilheden, kvinderne, så var det som om det satte en hel lavine i skred af lyde, af klager, som om det rejste et mod fra fortovet. Til at de turde, dem alle sammen, til at de turde skrike, klynke. Som om en vilje blev til. Børnene, kunne jeg se, som de stod der med indkøbsposerne ved siden af deres mødre, begyndte at græde, klynke. Gamle rejste deres arme mod himlen, ikke mod os som en trussel, men mod himlen som i en slags bøn. Men de yngre kvinder, de råbte til os, hvad vi ville med deres mænd? Hvad

ville vi dog? Som om det var os to, Gamma og jeg, der helt frivilligt havde taget den der beslutning, og kunne stå til ansvar for den. Svare dem, som om vi helt alene skulle kunne svare for vores gerninger! Latterligt, på en måde. Vi havde skam ingenting tænkt os. De råbte, om vi ikke tænkte os om? Om vi vidste hvad vi gjorde? Om vi ikke selv havde hustruer, om vi ikke selv havde børn. Og hvor de var, vores børn, og om vi ville de skulle se os nu, der med geværer i hænderne? Ville vi elske sådan et billede? Skulle de tage sådan et billede af os, og sende det hjem. Skam, råbte de. Skam over os! Kendte vi ikke ordet skam? Havde vi ikke begreber som skam i vores sprog længere? Var vores sprog så fattigt, at vi ikke længere kendte forskellen mellem rigtigt og forkert? Kendte vi ikke længere ordet skam, kunne vi ikke længere kende en skamfuld gerning på hvad den var? Var vi mennesker eller dyr?

Gamma standsede, vendte sig om mod dem, så kort hen på mig. Jeg for min del, jeg vidste ikke. Stod blot og stirrede på dem, så på Gamma. Hvad nu? De blev ved med at råbe mod os, nogen af dem gik endda ud på vejen, over mod os mens de råbte. Det var frygteligt, det der. Jeg ved ikke hvad man gør. Jeg afsikrede mit gevær, og demonstrativt gik jeg i stilling, som om jeg var parat til at skyde mod dem hvis de trådte bare ét skridt nærmere mod os. Gamma kiggede på mig, og i en brøkdal af et øjeblik, lige der, var det som om han tilgav mig igen, og han gjorde det samme som jeg, afsikrede og gik frem mod kvinderne der råbte mod os. Bare fremad og fremad, lige indtil de havde geværpiben så godt som helt oppe i hovedet. "Hvem råbte?" skreg han dem lige ind i ansigterne. Med det samme trak kvinderne sig ind på fortovet, som på kommando, hele vejen hen langs gaden, helt op på fortovet. Men ingen af

dem sagde noget. Så tog Gamma et underligt spring fremad, stadigvæk med geværet nede ved hoften, og holdt det rettet mod dem. Hvem var det der råbte, ville han vide. Nej, jeg ved ikke om han partout ville vide det, men han råbte det, som for at skræmme dem. Det skulle være nok, tænkte jeg, nu hvor kolonnen endelig begyndte at sætte sig i bevægelse. Det skulle være nok, og så kunne vi bare følge med os to, Gamma og jeg, som de bageste. Men han blev ved. Hvem var det, der råbte ad ham? Ad ham? Hvem af dem var det, der havde ret til at kalde ham for et dyr? Hvem var det? Ingen af dem sagde noget. De stod helt stille der, foran hans geværpipe. Stirrede tomt ud mod hans ansigt. Men også underlig frygtløst. Ude fra vejen så jeg Gammas nakke og deres ansigter, der stirrede sådan. Men han blev ved med at råbe til dem, også selv om kolonnen var kommet i bevægelse. Var de ikke selv dyr? Og var der nogen af dem, som følte, at de kunne kalde ham et dyr? Han ville gerne vide, om nogen af dem turde komme frem foran ham, og så fortælle lidt om forskellen mellem mennesker og dyr. Give ham en lille lektion i forskellen, sådan en lille zoologitime, der på vejen. Han var parat, og han ville svare for sig. Var der nogen? Sig mig forskellen mellem menneske og dyr, så skal jeg nok svare for mig, råbte han. Jeg stod selv og stirrede. Jeg fik øje på Gammas spejlbillede i ruden ved butikken overfor. Det var på en måde et frygteligt syn, sådan som jeg så ham stå som en lille soldat lidt i knæ med geværet mod kvinderne, hvis ansigter jeg ikke kunne undgå at se. Han lignede et barn, et lille forurettet barn, et hadefuldt barn, sådan som han stod der, parat til at dræbe. Eller han lignede en bøddel, en der havde gjort op med sig selv hvad han ville. Det var på en måde både patetisk og grusomt at være vidne til. Men det er forræderisk at

fortælle det sådan, det ved jeg godt, for sådan tænkte jeg det ikke selv mens jeg stod på gaden. Jeg var på Gammas side. Men hvis der var nogen, som ville kalde sig menne-sker, så ville han gerne se dem foran sig. Der var ingen, der vovede det! Kolonnen fortsatte, og jeg gik hen til Gamma, tog ham om skulderen, sagde til ham at de gik, kolonnen marcherede. "Glem dem, lad dem råbe, dem om det!" Og så gik han først langsomt, Gamma, fulgte mig langsomt, men stadig med geværet mod dem, kvinderne der, som om han var bange for et bagholdsangreb af en slags. Og vi bevægede os op mod markedspladsen.

Da vi endelig stod og bevogtede dem der, på markedspladsen, der var vel omkring et par hundrede, og det var over middag, var det faktisk som lidt af en rus vi lige havde overstået. Ingen af os havde fået noget at spise, og vi følte os lidt svimle. Selvfølgelig ikke på grund af nogen fysisk udmattelse, det var der ikke tale om, som man vil kunne forstå, men på grund af det hele. Hele idiotien, så at sige, hele denne ophidselse. Jeg ved ikke hvad de ledsagede følte, de sad bare ude på pladsen og snakkede og røg. Vi stod omkring dem med vores geværer. Men der var ingen optræk til panik, så der var ingen af os, der havde geværet rettet mod dem. Det hele lignede på en betryggende måde rutine, også selv om det var første gang for os. Den første dag med denne opgave. Vi stod blot og snakkede, Gamma, Ludo og jeg selv, med vores geværer over skulderen. Nærmest som om vi var indforståede, både de ledsagede og os, med at vi nu måtte afvente og se hvad der skulle ske. Vi ventede alle sammen. Men vi tre, vi stod så tilpas langt fra de ledsagede, som havde fået besked på at sætte sig ned på pladsen, så de ikke kunne høre os. Foreløbig var der optælling, kommandanten var der endnu, han stod et stykke fra

os og instruerede Delta, og hans adjutant stod ved siden af. En optælling, og så et identitetschek, kunne vi forstå. Det ville tage det meste af eftermiddagen, og vi spekulerede på om vi ville komme tids nok ud til Zanzibar og så videre, hvor vi så end skulle hen, til at det hele ville kunne gå "ordentlig til", som kommandanten havde sagt. Ludo, af alle selvfølgelig, jokede med vendingen. Og kunne heller ikke nære sig for at gentage kommandantens brovtende måde at fortælle om det hele på den foregående dag, da vi gik hjem fra Cambodja efter at han selv, Ludo, havde foregivet at skide i bukserne, da han skulle illudere min henrettelse. Og så hans "bang!" Mine hænder i vejret, vitserne med lort i bukserne osv. Og så kommandantens forklaring, da han gik der, bagest igennem skoven og hjemad mod Alabama. Han havde sagt, at transporten fra stederne, først til Zanzibar, og så siden udskibningerne til enten Madagaskar, Alaska eller Perm, de skulle foregå pænt og ordentligt. Alt andet var mytteri, og sådan skulle vi egentlig også bare tage og se på det. Og hvad der så ville ske ved skrænten der, som vi havde set, det var jo for så vidt det, som kunne sammenlignes med at "gå planken ud". Men der sluttede vores ansvar også! Så var det sådan set op til enhver hvordan han ville klare sig, når det var sket. Vi grinede alle sammen. Men det var som om den joke, den enten var for kort eller for færdig. Opfundet under suspekte omstændigheder, som jeg kviede mig ved at tænke på. Men jeg ved ikke, på en eller anden måde, som jeg ikke husker nu, så fik Ludo den til at lyde lidt sjov og nonchalant. Måske fordi vi var nervøse?

Delta måtte have fået sine instrukser af kommandanten, for han gik hen mod os tre. Da han kom bemærkede Ludo, at det sådan set var en lettelse mens optællingen foregik, at

der kun var de ledsagede til at kigge på os. At vi endelig var ude af byen. For som han så det, da vi var inde på hovedstrøget og alle andre også kunne se på os, da var det et helvede. Ja, han vidste ikke hvordan vi andre fornemmede det? Jeg kunne kun nikke genkendende. Men i hvert fald, så var det en stor lettelse for ham at være ude af byen igen. Af en eller anden grund, han kunne ikke sige hvorfor, Ludo. Det var bare ubehageligt, syntes han. De der mennesker, der bare stirrede på ham, som om han var åndssvag eller sådan. Det er Ludos ord, jeg her forsøger at referere. At han var åndssvag, ja. Måske er Ludo et større sandhedsvidne end jeg, hvis det kom dertil, at det nu var ham, der fortalte denne beretning. Jeg vil uden koketteri hævde, at jeg måske ikke er den rette. Hans burleske humor, hans ligefremhed, hans udannede facon, hans naivitet, den ville måske gøre sig bedre, så han ville stå som et mere sandfærdigt vidne? Jeg ved det ikke. Men han sagde til Delta, at det var frygteligt at stå der, sådan over for almindelige folk, og så foretage sig alt det der. For de kunne jo stå og se det hele, alt hvad vi gjorde. Delta sagde ikke noget. Jeg ved ikke, Gamma og jeg forstod vel at det var det, som hele vores skænderi havde drejet sig om, i de kritiske sekunder, mens vi stod på gaden inde i Columbus. Hvilken skamløshed vi egentlig udstillede! For Ludo, der var det bare pinligt over for almindelige, anstændige mennesker.

Så var det noget andet her. Ludo sukkede, åndede ud, tog sine cigaretter frem, bød rundt, og spurgte igen Delta, vores nye leder for resten af dagen, om han ikke også havde det sådan? Delta vidste ikke. Han var klart nok optaget af andre problemer med sit nye tillidshverv. Men, fortsatte Ludo, det var noget andet her, med de ledsagede, for, hvad skulle han sige, de var på en måde allerede nogle andre.

Forstod han det, Delta? Allerede "nogle andre"?! Det mærkværdige var, at Gamma bekræftede hans spørgsmål. Ja, han havde også tænkt på det om eftermiddagen, uden dog at have ord for det, mens de gik der i kolonnen, efter al den ballade, som han havde været udsat for. Det gik langsomt op for ham, at de ledsagede umærkeligt var blevet nogle andre. Ja, hvordan kunne man forklare det?

Ludo sagde, at det ikke var noget han havde tænkt på før. Men han fik uvilkårligt, og uden at være klar over det, den fornemmelse, at de var nogen andre. Også nu. Han kiggede ud over de ledsagede på markedspladsen. De sad ynkeligt og var i vores varetægt. Vi stod med vores geværer og vidste hvordan den dag skulle ende. Vi havde en helt forskellig viden om resten af dagen – og for deres vedkommende resten af deres hele liv, og det var vel det, som gjorde, at vi fik det sådan, som om de var anderledes. Hvordan skulle man forklare det? Ikke mere mennesker, vi havde vel allerede taget forskud på dagens slutning, ikke? Når vi kom hjem til Alabama, så ville de ikke være her i verden mere. Og derfor, når vi på denne måde kunne se dem, og med den viden, som vi uvilkårligt havde, så var de allerede døde, så var de faktisk allerede forbi, ja, de var allerede nogen andre. Historie. Det var mærkeligt, sagde han, han selv havde aldrig tænkt på det på den måde. Men det var sådan det var. Ofte kan pludselig blive så mærkværdigt fremmede over for os. Vi kunne hverken gøre fra eller til.

Jeg forsøger her at referere hvad det var Ludo sagde, hvad han ville frem til i sine slyngede og af og til kaotiske refleksioner. At det for ham først og fremmest var det skræmmende, det intimiderende ved dette skæbnesvangre brud på anstændigheden mellem borgere, som gik ham på. Og selv om det på mange måder kunne lyde barokt, i

betragtning af hvad vi allerede var ude i, da vi stod og samlede ofrene i Columbus ved højlys dag, så fornemmede jeg det også som ganske indlysende. Som en eller anden form for sund fornuft, der bare havde overvintret i Ludos sind. Til trods for sin tavshed og sin eftergivenhed over for kommandantens historie, hans historie med billederne ude i Cambodja den foregående dag, var der alligevel gemt et og andet dybt inde i ham. Noget uigennembrydeligt, noget dagligdags. En fuldstændig sikker fornemmelse for manerer, for skik så at sige, noget der var så fint og ædelt, at det ikke havde behov for at blive understøttet af moralske argumenter. Men det var også pinefuldt at høre på, fordi det netop blev sagt med den naivitet, som var Ludos. Han kunne simpelthen ikke forestille sig, at alle andre ikke tænkte og fornemmede som han selv. Og hvis jeg nogensinde skulle få den opgave stillet at definere en standsbevidsthed for det jævne, almindelige, konservative og anstændige menneske, så ville jeg uden tvivl pege på Ludo. I hvert fald sådan som han led for mig den eftermiddag. Jeg ved ikke, på en eller anden facon blev jeg så bevæget, mens han helt ligefrem stod og bekendte fra hjertet, hvad han fornemmede ved det hele.

Jeg vendte mig bort, så ingen af de andre i det mindste kunne se mine øjne. Jeg stod og lyttede mens jeg kiggede ud over de ledsagede, der sad og snakkede og røg, foruroligede naturligvis. Men de vidste ingenting, de havde blindt affundet sig med denne tåbelige og kyniske eufemisme om at de skulle ledsages. Og havde de hørt destinationen "Zanzibar", så blev det blot endnu mere grunt, nærmest paradisk grunt, helt utroligt. Og som jeg stod der og fortabte mig og kiggede skiftevis på dem og op mod solen gled Ludos menneskelige undren lidt i baggrunden for

mig. Jeg husker ikke helt klart, det er omtrent som når man falder i søvn, man husker ikke helt præcist hvornår man mister forankringen til virkeligheden. Der er noget, der glider sammen inden i én, som en drøm, en fortælling, der tager over. Men jeg vandede mig, vil jeg sige, vandede mig ved den ækelhedsfølelse, som jeg kom til at tænke på, da jeg så billederne ude i Cambodja den foregående dag. Endda så meget, at jeg måtte tage mig selv i ikke at smide dette forødmte gevær ad helvede til, midt ind blandt de ledsagede der på pladsen, med et hadefuldt skrig om at de kunne skyde sig selv en kugle for panden, hvis de for guds skyld ville dø. At jeg ikke ville have noget at gøre med deres forpulede død. Disse idioter, der ikke fattede hvad det gik ud på. Det er sådan en trang man har, og man skal hele tiden tage sig i agt for ikke at give den afløb, trangene til at opgive spillet, maskeraden, og så simpelthen vandre bort, desertere. Men det er hele tiden lige ved. Det er kun lige en hårsbredde fra at man slipper. Gid man dog kunne slippe. Disse idioter, de havde slet ikke fattet den makabre ironi, som de blev tørret om snuden med, de sad bare derude på pladsen og ventede pænt på deres død. De var så fortabte, forekom det mig, så fortabte som de sad der med deres uredte hår. Som en stakkels flok alumner i en eller anden spædalskhedskoloni, tåber for os, gøglere for Vorherre, narre for universet. Jeg fattede at Ludo havde så velsignet ret, så brutalt ret, når han omtalte ofrene som nogen, der uafvendeligt er blevet fremmede for os almindelige mennesker. Det er måske et kynisk ræsonnement? Nej, et blindt og stumt instinkt, som vi handler efter, os alle sammen!

Hvorfor kunne de døde ikke begrave deres døde, hvorfor kunne de brændte ikke begrave deres brændte? Jeg tænkte helt ukontrolleret på den ækelhedsfølelse, som

strømmede igennem mig den foregående dag i Cambodja, da jeg så billederne. At det her var verdens røvhul, at det ikke blot var sådan, som jeg forsorent havde tænkt det, da jeg fik indkaldelsen til militsen, at det blot var noget, der skulle overstås. Blot nogle uger, og så ville jeg kunne glemme alt om det igen. Jeg indså, da jeg stirrede på de fortabte der på pladsen, at det her for alvor ville forandre mig, at jeg allerede var for sent på den. For sent. Og så begyndte jeg, sådan uden egentlig at yde det nogen modstand, selv om det smertede med det samme, at stirre lige op i solen med mine vidåbne øjne. Ludos stemme bag ved mig, som fortabte sig, hans stemme med dens underlige foruroligelse, den kunne begrave mig som jeg stod og begyndte at stirre mig til en blindhed, som jeg håbede ville svide sig ind i mig. For altid eller for nogle dage, det bekymrede mig ikke!

Jeg tænker på det nu, som jeg fortæller dette, at tanken om at stirre sig blind, det er en, som jeg har fra et af de avisudklip, som jeg har samlet. En utrolig historie, som jeg har læst som barn, og som jeg har klippet ud og gemt i en gammel skotøjsæske derhjemme. Jeg har flere af den slags. Historien er en som er klippet ud af en søndagsavis fra for længe siden, bare en notits om nogen, som ved en lejlighed foranstaltede en leg med at stirre op i solen, og hvem der kunne gøre det i længst tid. Jeg har også andre af den slags udklip. Om mennesker, der svømmer helt frivilligt gennem hafyldt farvand ved Australien, om mennesker, der kaster sig ud fra klipper og ned i en flod et sted midt i Frankrig osv. Jeg ved ikke helt hvorfor jeg begyndte at samle den slags udklip som barn, måske i en betagelse af sammenstillingen af den totale meningsløshed og så den drakoniske konsekvens den kunne få?

Den var som en slags morfin, som en slags mild morfin, Ludos stemme, som en mental transmission fra noget bedøvende og hverdagsagtigt og godt, der strømmede ind i mig, som jeg stod og stirrede op mod solen og glædede mig til min blindhed. Man må forestille sig denne kugle af ild, hvordan den først smerter, og derefter, efterhånden som smerten fortager sig i bedøvelse, så bliver til en dansende kugle, der sejler af sted foran én, som det eneste man kan se. Og som jeg hører Ludos morfin synke ind i mig, så godt og banalt, så almindeligt, at det minder mig om, at vi stadigvæk er mennesker. At vi kommer fra et sted, og der er noget i os, som ingen helt kan udrydde. Og denne kugle, der danser, den stikker knive ind i øjenæblerne på mig med sit lys, borer knive ind, og pirker øjenæblerne ud på jorden foran mig. Jeg skal ikke mere bruge de øjne til at se med, jeg vil ikke længere have dem. Så flyder vandet ned ad kinderne, og man græder, jeg ved ikke om det er i sorg eller endelig en glæde over at slippe bort fra det hele der? Og jeg står bare og lytter og lader den morfin synke ind i mig fra et liv vi husker som det "derhjemme", som Ludo er vidne for. Og det letter også min smerte. De knive stikkes ind i øjnene på mig, de pirker øjnene ud, og jeg står med et kranium med to sorte og tomme huller og stirrer ud i intet, og det sortner for mig. Tag mig væk herfra, tag mit syn fra mig, jeg har ikke længere brug for det syn, jeg har ikke længere brug for de øjne. Gør mig uskyldig, gør mig til et lam, der intet har foretaget sig.

Det var som en bøn, tror jeg, en bøn til himlen. Jeg stod der og bad, selv om jeg ikke til daglig sværger til den slags. Det var som om en bøn faldt mig ind, da jeg stod der og forsøgte at stirre mig blind og uskyldig op mod solen.

Jeg blev ved med at stå der, med geværet på skulderen,

ligesom på vagt, fortabt tror jeg, og det mærkede for mig, jeg kunne mærke, at det brændte i mine øjne. Jeg ved ikke, måske har jeg tabt geværet, og jeg kunne høre at de på pladsen, de nærmeste ved os begyndte at råbe. Det var svært for mig at høre helt klart, men det lød som et varsko til de to andre, Ludo og Gamma. "Se ham der, pas på ham, han falder! Hjælp ham!" Eller hvad? Det forekommer mig, at nogle af dem også råbte spørgsmål med det samme, om hvad der var fat med "ham der, jeres kammerat?" Jeg kunne mærke, at Ludo holdt inde med sine fablerier, og at de to, Ludo og Gamma, måtte det være, kom hen og hjalp mig på benene, som jeg var ved at synke sammen. En af dem tog geværet, og den anden af dem støttede mig. Ludo måtte det være, han holdt mig ind til sig, lagde min arm over sin skulder, og prøvede at instruere mig i hvordan jeg skulle stå, så han kunne holde mig oprejst. Gamma spurgte nærmest forurettet om hvad der var fat med mig? Så råbte han, kunne jeg høre, hen til kommandanten. Selv svarede jeg ikke nogen af dem, de to. Jeg støttede mig til Ludo, og holdt mig for øjnene med den ene hånd, og kunne mærke at tårerne løb ned ad kinderne på mig, og øjnene begyndte at svide endnu mere. Gamma blev ved med at spørge, da han havde råbt kommandanten an, om hvad der var fat med mig? Hvad havde jeg dog gjort? Hvorfor lige der, hvorfor skulle jeg synke sammen, var jeg blevet ramt af noget? En af de ledsagede ude på pladsen ville råbe noget til Gamma, sikkert, om at "han stirrede lige ind i solen". Det lød fuldstændig bizart, sådan at råbe. Kommandanten kom nærmere. Han råbte til dem der sad og snakkede ude på pladsen om at holde kæft og forholde sig i ro. Det her skulle de ikke blande sig i. Han var kommet hen til os, kunne jeg høre, og han gentog sin ordre til dem derude om at

holde kæft. Der blev stille, men Gamma blev ved med at spørge mig. Jeg sagde ikke noget, men stod og krammede mig sammen, og holdt mig for øjnene, støttet af Ludo. Men af en eller anden grund, så spurgte kommandanten mig ikke om noget. Der blev bare helt stille mellem Gammas fortsatte spørgsmål. Så ved jeg ikke, måske følte Ludo, at der på en eller anden måde skulle være en, som måtte være svar skyldig for dette her. Han sagde i hvert fald, uden at nogen havde bedt ham om det, at jeg bare bukkede sammen. Sådan pludselig, uden videre. Bare bukkede sammen. Ja. Det måtte også have været forklaring nok for kommandanten, eller havde han bare sit at se til, og ville han have det der overstået i en fart? For han godtog uden videre Ludos forklaring. Javel, sagde han bare. Som en konstatring. Og bad så Ludo om at hjælpe mig tilbage til Alabama med det samme, for at jeg kunne hvile ud og komme mig igen. Han spurgte ikke mig om noget. Og Ludo tog lidt fastere ved mig, så han kunne støtte mig mens vi gik. Kommandanten ville vide om jeg mente, jeg kunne gå ud til Alabama, og jeg bekræftede. Ludo skulle aflevere mig og straks komme tilbage, og vi begyndte at bevæge os bort fra markedspladsen. Jeg kunne høre at kommandanten hurtigt gik op mod Delta og adjudanten igen, hvor de stod. Og som vi gik, også Gammas stemme, alene tilbage der, nu vi var nogle skridt fra ham. Han råbte det til Ludo, at "den der, den fik han sgu ordnet godt!"

Vi gik et stykke tid, Ludo støttede mig, han sagde ikke noget. Taktfuld måske, fordi han ikke ville ind på hvorfor jeg havde "lavet det nummer der"? Jeg ved det ikke, måske simpelthen fordi han følte det var for pinligt at berøre spørgsmålet om mine egne private begrundelser for at

forøve den smerte på mig selv? Eller ganske enkelt fordi han udmærket kendte mit svar, at der var en helt indlysende grund til at gøre det, og det så ville virke for brutalt eller for anmassende at foregive, at han ikke godt kendte begrundelsen? Som om han ikke selv kunne finde på at gøre det, at stirre sig blind for ikke mere at skulle stå og være vidne til det herude. Eller måske gik han selv og grundede over et eller andet trick, som han kunne bruge, en eller anden god og tilforladelig grund, der skulle få ham ind på et infirmeri af en slags. En eller anden selvmutering, der ville gøre ham uegnet til at deltage i det her, og som ville kunne bringe ham ud af det. Bort fra det hele uden alt for varige mén? Bare et par dage i det mindste. Jeg ved det ikke.

Vi havde gået et stykke tid på landevejen, da jeg hørte nogen komme os i møde ved vejkannten. Jeg gik som nævnt, støttet af Ludo, og han med begge vores geværer over den ene skulder. Mig støttede han med armen, så godt han nu kunne, og jeg selv, jeg nærmest snublede af sted, med den ene hånd oppe foran øjnene, mens jeg hele tiden holdt hovedet tilbage for ligesom at lindre smerten. Det var som om det hjalp på denne måde, i det mindste. Så kommer de der skridt nærmere kan jeg høre, og jeg mærker at den anden standser foran os. Jeg spørger Ludo hvem det er. Han svarer mig ikke, men siger til den, der står foran os nu, at han skal forsvinde, træde til side, om han ikke kan se, at han selv går med en syg person? Så siger den fremmede person en mærkelig sætning, på en måde brutalt udstødt, sådan fuldstændig uden normal intonation, mekanisk. Det forekommer som om hvert ord udstødes abrupt, men også med en underligt sløret udtale. Kun ordet "hjælp" forstod jeg. Ludo gentog sin ordre til ham om at træde til side.

Kunne han ikke se, at han selv kom her med en syg person? Men så kunne jeg mærke, at den anden ville føre sin hånd op til mit ansigt. Ludo slog den væk med det samme, og råbte igen til ham, at han skulle forføje sig. Og jeg kunne høre på den måde han tiltalte ham, den fremmede, at Ludo egentlig anså ham for at være en åndssvag eller retarderet af en slags. Tosse. Han følte sig på ingen måde truet af ham, han ville bare have ham væk. Væk, som man vifter fluer væk. Jeg kunne høre, at han puffede til ham. Skubbe de ham ud på vejen. Så lagde jeg min hånd på Ludos arm og sagde, han skulle vente. Jeg ville høre hvad det var han ville, ham der, for det forekom mig, at jeg før havde hørt den måde at tale på. Det kunne lyde som om sproget var gået i stykker for ham, og så var blevet samlet igen på en lidt kejtet måde. Det kunne lyde brutalt, lidt grusomt, hvis man ikke er forvænt med det. Jeg spurgte ham hvad han ville. Så gentog han den der sætning, som han var kommet med før. Jeg forstod ikke meget af den, kun ordet "hjælp" forekom mig bekendt. Men udtalt så mærkeligt, så følelsesløst på en måde. Ludo ville videre, og sagde, at jeg ikke skulle bryde mig om den tosse. Jeg spurgte den fremmede, om han var døvstum. Han udstødte en lyd, der kun kunne forstås som en bekræftelse. Så var der ingen af os, der sagde noget. Det var måske som om Ludo kom lidt i forlegenhed. Han undskyldte sig over for den fremmede, han forstod ham bare ikke. Den døvstumme spurgte hvad der var fat med mig, hvorfor jeg holdt mig for øjnene? Hvad fejlede jeg? Jeg forstod det nu, det slog mig, nu jeg vidste hvad der var galt med ham, som en eller anden gent eminding man kan have, hvordan man skal finde ind til kernen eller meningen, ligesom lytte lidt ved siden af ordene for at søge deres betydning. Jeg "oversatte" for Ludo. Han svarede

den døvstumme, at jeg var syg, jeg havde "brændt øjnene" fordi jeg havde stirret ind i solen for længe. Denne sagde først ikke noget, men det var ganske vist også en virkelig underlig forklaring! Så kunne jeg høre, at han gik ind på marken ved siden af os, og han sagde noget, som Ludo med det samme bad mig om at oversætte. Han brugte nu ikke lige det ord, men sagde blot med det samme, da den døvstumme knapt var blevet færdig med sin sætning; "Hvad siger han? Hvad siger han?" Men sagt på en sådan måde, så jeg kunne mærke, at han knapt troede sine egne ører. At der skulle findes et sprog, et sprog ligesom inden i vores sprog eller ved siden af, som kunne være forståeligt hvis man havde en form for musikalitet, som han ikke selv havde adgang til. Eller bare en tålmodighed. Jeg sagde til Ludo, at den døvstumme bad os vente lidt, så ville han hjælpe mig. Ludo spurgte mig hvor jeg kendte det fra, det døvstumme sprog, og jeg sagde blot, at det var et spørgsmål om tilvænnning, at jeg havde hørt det før. Ludo fortalte mig, at han gik ned til bækken, som løb langs vejen, tog så sit tørklæde af, dyppede det i vandet og vred det op. Så kom han hen til os igen. Han rørte igen ved mit ansigt, lagde tørklædet om min pande, og bandt det let om mine øjne, så jeg kunne mærke, at det lindrede lidt på smerten. Ludo undskyldte sin taktløshed igen, for at han først antog ham for at være en tosse, men den døvstumme svarede ikke. Så bad jeg Ludo om at byde ham en cigaret. Derefter sagde vi farvel til ham, jeg takkede ham for tørklædet, og vi begyndte igen at gå hjemad mod Alabama. Vi gik nogle minutter, og så standsede jeg og bad Ludo vende sig om og fortælle mig om han kunne se den døvstumme. Han vendte sig om, og sagde han gik langs vejen, og at han gik og røg, på vej mod Columbus. Vi stod lidt, et par sekunder. Så

hankede han op i mig, og vi fortsatte.

Efter et stykke tid gjorde vi igen holdt, han standsede, Ludo, fordi jeg snublede. Og så sagde han til mig, at jeg blot skulle tage den med ro, vi skulle ikke forhaste os, vi nåede det nok alt sammen. Han bød mig en cigaret, tændte den selv og satte den imellem læberne på mig. For hvad ham angik, så skulle jeg endelig ikke tænke på ham, han selv havde i hvert fald overhovedet ingen hast med at komme tilbage "til det derude igen". Han var som sagt taktfuld nok til ikke at nævne noget om min forbrænding, eller hvordan Gamma havde ymtet noget om det, lige da vi gik bort fra markedspladsen. "At den fik han ordnet godt, den der". Men at han tænkte, at det var noget jeg havde lavet forsætligt, oven i købet med en ganske bestemt hensigt bare for at slippe for resten af dagen, det kunne jeg mærke han var helt overbevist om. Men han tilgav mig vel for at have lavet nummeret i fejhed, for at skulke, for at tørre svineriet af på de andre og ham selv inklusive. Jeg tror ikke han ville kunne begribe bevidstløsheden i min måde at opføre mig på. Den ligegyldighed som overmander én, en tankeløshed over for om man lemlæster sig selv eller hvad der sker med en, en sindssyg trang til at fortabe sig, drømme sig væk fra det makabre og flagrante brud på alt normalt liv. Han begyndte uden nogen fortænkt indledning at bekende over for mig, at han også selv havde den allerstørste lyst til at skide på det hele, smide geværet ad helvede til og flygte over hals og hoved. Underforstået, at det var det jeg selv var i færd med, men blot på en mere taktisk betonet og sofistikeret måde.

Det er nu alt sammen meget godt at forhåne sig selv, når jeg sådan fortæller det hele. Men jeg ved ikke om man vil kunne forstå det, der virkelig overmander én, den følelse af

inerti, af fuldstændig ligegyldighed over for hvad der skal ske med én, bare man kan slippe væk, gemme sig inden i sig selv. Ikke forsvinde i en eller anden dramatisk iscenesat flugt, slet ikke så fysisk. Men bare simpelthen give op, og slippe det løs mod én selv der så måtte komme. Man kunne også sætte sit gevær for panden og trykke af.

Ludo fortalte mig hvordan også han, æklede ved at skulle sidde og se på billederne den foregående dag ude i Cambodja, som han dog omtalte som "skoven". Hvordan han følte en helt enorm lyst til at smide det hele op i luften, billeder og gevær, hive uniformen af og løbe nogen så langt væk, som han kunne komme. Blev han fundet ville alle være på Herrens mark, for som nogen ville ingen kunne se på ham hvilken hær han kom fra! Han blev stille lidt, han røg kunne jeg høre, og stod og ventede på, at jeg skulle sige noget. Jeg skulle lige til at bekræfte det han stod og sagde, men i det samme kom der ligesom en talestrøm fra ham, en forurettelse nærmest, en irritation over det hele. Sådan helt uden nogen form for overgang, så begyndte han at give luft for sin ærgrelse over, at det var hændt ham nu, da han endelig havde fået sin forretning op at stå. En forretning, som han havde startet sammen med sin svoger, de havde faktisk været udenlands for at købe ind for første gang denne sommer. I Frankrig, i Paris, ude ved Porte de Clignancourt, hos en grosserer som svogeren havde fået forbindelse med. De var kørt i hans egen varebil, og havde købt børnetøj fra det foregående års kollektion, som han forklarede det, og de ville så sælge det ude på landet. Ja, på steder som her, i Columbus faktisk, og i de to andre byer, Zambezi og Arizona. Folk var slet ikke så forfængelige sådan nogle steder, de gav fanden i om sådan noget det nu partout var dette, det foregående års, eller kollektionen fra

for ti år siden. Hovedsagen var blot, at det var børnetøj. Sådan noget, det kunne altid sælges, det var der altid brug for. Forstod jeg det, for børn, de blev jo altid født, og så var det lige meget hvilket år det var! Det var en strålende idé, den der, som han var kommet på sammen med sin svoger, der var faktisk så godt som ingen risiko forbundet med den. Sådan en slags forretning, det var en af den slags, der altid ville have søgnen. Stensikkert, det var bare at komme på de rigtige ugedage, slå boden op ved deres bil på den stedlige markedsplads, og så stå og få sig en smøg og vente. Behageligt job, bare køre rundt fra by til by og så komme lidt omkring på den måde. I hvert fald bedre end at trække rundt i den samme skure dag ud og dag ind, og ikke have udsigt til nogen forandring, slet ikke noget særligt "incitament" for at gøre en særlig indsats. Det var faktisk det han havde ventet på i al den tid hvor han havde gået arbejdsløs som tømrer. Så havde han mødt sin kone, de havde fået et barn, og på den måde, sådan dag efter dag hvor han gik og sludrede med sin svoger, var de efterhånden kommet på ideen. Han selv havde bilen og svogeren var kommet med ideen, for han kendte en, der kunne sætte ham i forbindelse med den grosserer ude ved Porte de Clignancourt. En eller anden fyr, der var grossist i børnetøj, og som de kunne købe billigt fra. Og hvad var der så sket? Det hele var blevet forhindret af alt det her lort! Hans indkaldelse og krigen her. Først havde han faktisk tænkt, at gjorde han bare tjeneste som her, i militsen, så var det blot en måneds tid, måske en uge eller to mere, og så var det ovre. Så hjem igen og i gang med det hele. Men kunne jeg forstå det? Han kunne jo aldrig nogensinde mere vise sig på den egn her. Og det var måske heller ikke bare det! Der var så meget andet. Selvfølgelig var der masser af andre steder

at komme, det var klart. Men alligevel, der var så meget andet. Han spyttede noget tobak ud, kunne jeg høre, og jokede skoddet ud med foden. Ja, der var selvfølgelig alt det andet også. Det andet der, som han ikke definerede. Skulle han definere det? For jeg forstod vel? Ja, jeg forstod ham godt. Men der var så meget at begynde at snakke om, "det andet der", så helt utroligt meget, så uoverskueligt, at vi begge var indforståede med at blive i hans lille hjørne af livet.

Vi fortsatte, jeg snublede videre. Lidt mindre dog, efter hvilet. Det var vidunderligt på en måde, sådan at lægge øre til de der helt diminutive detaljer om Ludos bekymringer, hans sprukne dagligdags håb, hans små håbs rejse, der foreløbig var endt derude ved Alabama. For de gav mig en eller anden fornemmelse af, at normaliteten trods alt endnu eksisterede, om end den var blevet forstyrret. Han var ikke blevet hysterisk desperat som jeg selv. Han havde ikke forsøgt at stirre sig blind på sin skæbne. Han kiggede ikke op mod solen for længe, for hos ham, der var der endnu bevareret et håb om at alt det her en dag ville høre op. Og at han ville kunne fortsætte, til trods for sin øjeblikkelige fortvivlelse. Han var blot endnu irriteret. Skuffet. For det var jo ikke det han i sommeren, på sin tur til Paris, efter de der tørre år, havde sat sin næse op efter. Og skæbnen der bliver fælles for os, forener os, og alt det der, som kommandanten havde talt så følelsesfuldt og andægtigt om ude i Cambodja, den skæbne, den kunne Ludo godt undvære. Han havde rigeligt at se til med sin egen skæbne! Og jeg skal heller ikke nægte, at jeg bliver en smule sentimental, når jeg tænker på ham, på hans naivitet. Denne fuldstændigt forhædede tro på, at andre, de kunne da umuligt være anderledes end han selv. Også deres form for fornuft, den måtte da på en eller anden måde stemme overens med hans egen.

Der var da simpelthen noget i den her verden, som man måtte komme på det rene med, noget man måtte besinde sig på? Sit eget stilfærdige og majsommelige slæb igennem livet? Alt det andet, det var for Ludo helt uhåndterlige abstraktioner, som man slet ikke kunne fange med sine hænder. Gespenster, hysteriske hallucinationer, der var så syge, at de simpelthen ikke var af denne verden. Jeg må tilstå, at jeg nød hans logik, hans små håbs vandringer. Jeg modtog den simpelthen som medicin, da vi gik på vej tilbage til Alabama.

Han blev ved med at bekymre sig om hvordan han skulle klare det, Ludo. Nu da han endelig havde fået hovedet oven vande så at sige, han endelig havde kunnet skimte håb et sted. Og så var det her kommet. Han havde fået et barn, var blevet gift, og så de der planer med svogeren. Det var nærmest som om han fuldstændig glemte alt omkring sig, "alt det andet" her, og helt fortabt stirrede sig blind på hvordan han skulle kunne fortsætte, når det her, det en dag ville være forbi. Han viklede sig helt uudredeligt ind i nogle af sine mest esoteriske refleksjoner om hvordan hans liv havde været før. Om de principielle betingelser, som man er undergivet når man ikke er gift henholdsvis bliver gift. Om kærlighedens betingelser med sex, om sex uden kærlighed, om kærlighed med og uden sex, om sex og kærlighed hver for sig, sammen, blandet med en andens kærlighed, sex med andre uden kærlighed, ja, et utal af forskellige kombinationer, og hvordan saligheden kunne nås. Ikke blot den fuldstændige og uimodsigelige salighed, men også den delvise, den partielle, den kvarte salighed, troskab, den delvise troskab osv., altså en livsfilosofi der var helt og aldeles Ludos – og uomtvistelig hans egen. Original i ordets mest arketyperiske betydning. Fuldstændig vrøvl

og nonsens eller klar og utvetydig logik, erfaret af et menneske i verden, der ikke forsøgte at gøre sig til. Det var simpelthen hvad han fandt det for godt at fortælle mig, sådan som en slags fif i livet. Og sådan en hengivenhed, sådan en entusiasme kan ingen levende modstå. Jeg ved ikke. Det var jo det ved Ludo, mens det endnu ikke var kommet videre, som jeg ikke kan blive træt af at prise ved ham. Men som jeg allerede tilkendegiver, så forandrede vi os, os to, og de andre, næsten time for time, i hvert fald dag for dag. Og den der nænsomhed, den der finhed og ædelhed og naivitet, som i sig selv er galvaniseret og selvbeskyttende i en normal verden, den der verden, som Ludo personificerede, den beholdt jo ikke sin naturlige modstandskraft derude ved Alabama. Den blev irret, den blev ædt igennem af "alt det der".

Han spurgte om jeg selv var gift, om jeg havde børn? Vi er jo jævnaldrende, men af en eller anden grund, måske fordi jeg havde lyttet til ham i så lang tid som en medicin af normalitet, der så at sige kunne synke ind i mig som en mild morfin, kom jeg til at svare ham, at jeg "kun" havde en kæreste. Som om det ikke skulle være nok, og som om det lille "kun" nødvendigvis skulle indregnes i sætningen! Jeg mener, sammenlignet med hans allerede fremskredne planer i livet. Han spurgte mig så om jeg elskede hende? Måske var det fordi han så på mig, som jeg snublede af sted der med ham ad vejen, og han så kom i tanke om at jeg havde lemlæstet mig selv? Jeg ved det ikke, om han tog sig selv i det, at spørgsmålet så at sige var upassende, for han fortsatte bare, som om jeg selvfølgelig ville svare "ja" til ham. Sandheden var, at jeg for resten af eftermiddagen ikke ville kunne blive færdig med at tale om hvor meget jeg elskede min kæreste hvis jeg først var begyndt. At jeg for

hvert eneste øjeblik ikke tænkte på andet, at det hele var som et sug for mig. At jeg skulle gøre mig de største anstrengelser for overhovedet at glemme hende lidt, bare lidt, til jeg ville kunne finde nogle øjeblikke for mig selv senere, på Alabama, hvor jeg kunne give min længsel helt frit løb. Jeg ved ikke. Måske tilskriver jeg Ludo for megen ædelhed, for megen betænksomhed over for mig? Men på den anden side er det vel ingen stor synd?

Det var som om det i hvert fald umiddelbart var udtømt, det emne, som om der opstod for megen pinlighed, når mit svar var så kort og beskeden. Jeg havde "kun" en kæreste. Det "kun" at have en kæreste, dette kun at være forelsket, dette kun at være opslugt uden nogen håndgribelig binding til fremtiden, møbler, forretninger og børn og den slags. Måske var det simpelthen fordi han kunne se på mig, som jeg snublede af sted der med bind for øjnene, selvlæstet af denne helt bizarre falden i staver, at han ganske enkelt fik medlidenhed med mig? Jeg ved ikke hvordan Ludo tænkte over det? Måske havde han simpelthen medlidenhed med mig, fremfor at anse mig for at være mere sofistikeret og underfundig i min eskapisme end ham selv? Jeg ved det ikke. Så han følte sig vel forandiget til at fortsætte, også til trods for at han vel egentlig ikke var interesseret. Men på den anden side, nu jeg havde hørt på ham. Hvad jeg bestilte, hvad jeg havde for? Jeg fortalte ham, at jeg læste litteratur på universitetet, og at jeg ligesom han selv bare var gået ind i militsen for at få det overstået, at det ikke interesserede mig det mindste. Det var tydeligt, at det ikke sagde Ludo noget. Han spurgte hvad de skulle gøre til, mine studier? Jeg svarede ham bare bevidstløst, at jeg ville blive lærer af en slags, når den tid kom. Det sagde ham tydeligvis ikke noget.

Vi kom endelig hjem til Alabama, og han redte op til mig så jeg kunne kaste mig i seng. Gav mig en smøg, vi stod og røg lidt, og jeg kunne mærke på ham, at han nu fornemmede, at han ville møde de andre igen på vej til Zanzibar, og at der så ikke længere ville være nogen vej udenom, som man siger. Jeg ved ikke hvordan man kan aflytte sådan en frygt? Man kan måske høre det på stemmen, på den måde den anden står og ryger, bliver ved med at bekymre sig om man nu har det godt nok? Hans monomane emsighed?

Så gik Ludo. Jeg lå der, hørte larmen fra køkkenet, denne sorgløse larm, råb og skrig. Og uvilkårligt, så kom jeg til at tænke på det, sådan som man gør, den første gang jeg har kunnet identificere en følelse, fra jeg var barn. Når jeg var på en spejderlejr, eller fra en enkelt gang på et hospital, hvor jeg lå sammen med voksne mænd på en stue. Jeg ved ikke hvad det er, men det er altid sådan, der er ikke nogen oplevelser, heller ikke nogen traumatiske oplevelser, der nogensinde i éns voksne liv når at blive oprindelige. Man har "altid oplevet det hele før". Det slog mig da jeg lå der, den der på en eller anden måde fordømte følelse af noget forgængeligt, at man blot gentog noget i uendelige passager, som om det på sæt og vis forlænede det hele med en art uskyldighed.

Før jeg helt mistede bevidstheden der i sovesalen, var det som om jeg gled tilbage og blev barn igen. Der var nogle voksne, som passede mig op, nogle kvinder i hvide kitler på et hospital. Jeg var tryk der i sengen. Jeg er ikke mere end fjorten år gammel, og er indlagt fordi jeg har brækket mit ben. Det er i og for sig slet ikke farligt. Det gør heller ikke ondt mere. Jeg er bare kørt galt, som man fortæller mig. En simpel og tilfældig ulykke. Noget, der bare er indtruffet. Og så i sengen inde på stuen hvor jeg ligger, der

hører jeg larmen ude fra køkkenet, og hviler med den bevidsthed om at nogen står derude og laver mad til mig. Det er også som på en spejderlejr, dette minde eller dette fragment af en drøm fra hospitalet. Denne fornemmelse af kvinderne i hvide kitler, som vil passe på mig. Og min blindhed, det var som om jeg glemte den. Jeg glemte alt i dette mørke. Jeg sank ind i en søvn, helt lykkelig, helt uden drømme.

Jeg vågnede op senere, jeg ved ikke hvornår, det var blevet mørkt udenfor, og i lyset derinde på sovesalen sad Gamma og Delta på min seng. Jeg rejste mig op, tog bindet af og kiggede på dem, rundt i salen. Så sagde Gamma med det samme, at der nok ikke var noget i vejen med mig mere. Det hele var så pludseligt, denne opvågning, at jeg slet ikke tænkte på at modsige ham. Jeg var vel ligeglad. Nej, der var vel ikke noget i vejen med mig? Han sagde så, at jeg godt kunne have sparet mig min "blindhed". Jeg spurgte hvad klokken var, og hvad der var sket? Delta nævnte blot tidspunktet, hans stemme var blevet så afmålt, det var tydeligt, at han havde påtaget sig rollen som kommandantens stedfortræder. Havde taget den til sig, så at sige, så han spillede den hele tiden. Folk strømmede ind i salen, kunne jeg se, smed deres habengut, sparkede støvlerne ind under sengene, og spankulerede rundt, som om de havde fået fri fra et eller andet, der havde gjort dem virkeligt nervøse. Gamma gentog, at jeg godt kunne tage fri fra min blindhed nu, for det hele var overstået. Han kunne åbenbart ikke sige sig fri for behovet for sarkasme. Delta fortalte mig så, åbenbart som en forklaring, som han mente, at han skyldte mig, som jeg på en måde havde til gode, at de ikke kom længere end til Zanzibar. Men det var også hvad han havde aftalt med kommandanten allerede ude på

pladsen ved Columbus, at det ikke skulle gå videre denne første dag. Bare for at det hele kunne gå ordentligt for sig. Og effektivt, sagde han også. Han havde annammet sit nye sprog. Og han spurgte mig så, om jeg mente, jeg ville være o.k. den næste dag, fra om morgenen, for hvis ikke, så ville han allerede nu "træffe sine forholdsregler". Jeg bekræftede uden entusiasme, jeg sagde bare o.k. for den næste dag. Delta rejste sig straks. Gamma blev siddende, skoddede lidt efter sin cigaret, og rejste sig så og sagde: "Vor Herre bevares!"

Jeg ved ikke om jeg lå og stirrede, bare åndssvagt, tomt ud i luften. Ludo kom hen mod min seng, smilede til mig, nikkede, som en overenskomst af en slags og satte sig ned, bød mig en cigaret, og sagde med det samme, at der ikke skete noget. Ligesom rystede på hovedet mens han sagde det. Nej, der skete ikke noget, der var slet ingen grund til alt det postyr, sådan lod han til at ville sige med det der vink. Nej. De havde blot afleveret dem ude ved Zanzibar. Han måtte indrømme, at han selv var meget svedt, lige da de ankom derude. Men så havde Delta heldigvis beordret dem alle sammen til at vende om, gå bort fra samlingspladsen, og ikke sammen med de ledsagede ind mod stederne, Madagaskar, Alaska eller Perm. Et andet hold tog over. Men de selv gik simpelthen hjem mod Alabama. Tog geværene på skulderen og vendte om og gik hjemad. Han sad og røg, kiggede ned i gulvet, op på mig, ja, han vidste ikke, det måtte vel kaldes en lettelse. Det lød nu ikke som om han mente det. Eller måske var det bare fordi jeg havde været væk nogle timer, at jeg allerede var blevet en smule anderledes end dem, end Ludo, ligesom på en måde antikeret interessant, som noget der var blevet glemmt, og så fundet igen.

Jeg spurgte ham om hvad der så skete, da han kom tilbage fra at have hjulpet mig. Jeg huskede ham på den døvstumme, og spurgte om han så var vandret lige ind i fælden, så at sige, lige ind på markedspladsen i Columbus. Han havde ganske rigtigt hørt dette mærkelige råb om hjælp. Men hvad havde han så gjort? Jeg spurgte ham om det. Nå, han havde hørt det. Han havde genkendt det, men hvad kunne han gøre? Ingenting. Han havde hørt det igen og igen, for han blev ved med at råbe det, den døvstumme. Så var han blot gået længere væk fra ham, men den døvstumme blev ved. Han råbte sit "hjælp" på den der, sådan forekom det Ludo, mere og mere grusomme facon, som om han kaldte fra en helt anden verden. Som om ham der råbte det, han slet ikke mere var et menneske. Men Ludo kunne jo ikke hjælpe ham, heller ikke selv om den døvstumme nu skulle vise sig at være et menneske. Hvad skulle han sige? Hvad skulle han anmode om? Med hvilken begrundelse, med hvilken undskyldning skulle han bede ham den døvstumme fritaget, for det de andre skulle til? Kunne jeg selv give ham en idé? Det var jo bare helt fuldstændigt umuligt, et håbløst foretagende. Han ville gøre sig til grin over for kommandanten, for Delta. På grund af et tørklæde, som den døvstumme havde bundet om mit hoved. Det måtte jeg da selv kunne se ville være helt ubegribeligt sentimentalt. Nej, han havde bare fortsat nedad mod Delta for at modtage nogle ordrer, for at få besked på, hvad der skulle være hans opgave, nu da de øjensynligt skulle ledsage ud til Zanzibar. Men troede jeg ikke også, at den døvstumme måske virkelig var naiv, at han var en smule evnesvag, sådan som han sad der og råbte til ham, da han øjensynligt var "gået lige i fælden"? Jeg svarede Ludo, at han da tilsyneladende havde fattet det

hele, siden han nu råbte sit umulige råb om hjælp til ham. At han tilsyneladende havde fattet hvor det bar hen. Ludo sad og røg voldsomt der på sengen, smed sit skod og jokkede det ud på gulvet. Så tændte han endnu en cigaret, og sagde, at det var ligesom når man talte i telefon. Når man blev stillet et spørgsmål, som man bare ikke kunne svare på, eller bedt om noget som man ikke hverken ville eller kunne efterkomme, eller nogen begyndte at græde i en utrøstelighed, som man ikke kunne gøre noget ved, og man så bare knaldede røret på. Så var man fri igen. Ja, egentlig var der ikke mere at sige. Bare sådan på den måde. Så var den grædende væk. Kunne jeg forstå det?! Jeg vidste ikke, om jeg sådan kunne forstå det ræsonnement. Så sagde Ludo bare, at jeg skulle rejse mig, vi skulle ud og spise. Jeg spurgte om vi skulle hele vejen den næste dag, hele vejen til Madagaskar, Alaska og Perm? Han rejste sig, slog ud med hånden, sådan i distraktion, og sagde: "Ja, ja, hele vejen. I morgen er det hele vejen. Men kom nu med ud og spise!"